

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Livet bortom arbetslinjen

- visioner för nya förhållningssätt till arbete som strävar åt jämlikhet och omsorg om miljön

Marita Pettersson
Göteborgs universitet,
Institutionen för Globala Studier och Handelshögskolan i Göteborg
Examensarbete i Humanekologi inom
Samhällsvetenskapliga Miljövetarprogrammet
Bachelor thesis in Humanecology
Vårterminen 2012
Handledare: Tom Böhler

Sammanfattning

Att skapa arbete är idag den störta frågan på den politiska dagordningen. Arbetslösheten är ett problem eftersom arbetet, för de flesta, är källan till försörjning. Men arbetsbrist i sig skulle inte behöva vara ett problem, tvärtom är en utav drivkrafterna bakom teknikutvecklingen att vi ska slippa jobba så mycket. Men istället för att minska arbetsbelastningen har vi ökat produktionen och konsumtionen så att vi nu använder både mänskliga resurser och naturresurser på ett sätt som ökar ojämlikheten och miljöpåverkan till kritiska nivåer för människans fortlevnad. Samtidigt som vi fortfarande inte lyckas tillfredsställa allas basbehov.

Uppsatsen syften är att formulera visioner om nya förhållningssätt till arbete för att ge maktfullhet och utrymme till förändring i en tid där ekonomiska, sociala och ekologiska kriser avlöser varandra.

Detta har jag angripit genom att intervjua personer som tillhör grupper som missgynnas på arbetsmarknaden om deras visioner. Mina frågeställningar är:

1. Vilka visioner om och praktiska exempel på förhållningssätt till arbete, som strävar åt jämlikhet och omsorg om miljön, uttrycker respondenterna (intervjupersonerna)?
2. Hur skiljer sig dessa från det dominerande förhållningssättet till arbete?
3. Hur känner respondenterna inför att prata om alternativ till dagens arbetsmarknadspolitik och/eller praktiskt leva alternativt.
4. Var stöter respondenterna på motstånd, och vad hjälper dem att komma närmare eller leva efter sina idéer?

Resultatet har jag diskuterat utifrån socialkonstruktivism, socialekologi och feminist social theory, tillsammans med annan samhällskritisk forskning kring arbetssamhället och tillväxtsamhället.

Några alternativa förhållningssätt till arbete som intervjuerna resulterade i är: att skapa ett samhälle som rymmer våra olikheter, att prata om vad det är för värden vi vill främja och vilka arbeten vi bör utföra för att skapa det. Vi behöver frigöra oss ifrån att värderas efter prestation, och istället se att vi är lika värda. Minska kontrollen på dem som står utanför arbetsmarknaden. Stötta varandra för att hitta våra kvaliteter som vi vill bidra med till världen. Minska överproduktionen och överkonsumtionen. Minska arbetstiden för att ge utrymme till annat än lönearbete. En fördelningspolitik som ger efter behov och inte efter arbetsinsats.

Den tydligaste skillnaden i förhållningssätt på arbete är att den dominerande politiken strävar efter jämlikhet genom att försöka skapa möjligheten för alla att uppnå samhällsnormen, medan flera av

respondenterna istället uttryckte att det är dagens samhällsnorm som skapar ojämlikhet och miljöförstöring.

Respondenterna uttryckte blandade känslor kring att prata om sina visioner: utanförskap, osäkerhet, frustration, hopplöshet, men också känslan av upprymdhet, att det är viktigt att prata om visioner, hoppfullhet och att de inspirerar andra.

Att höra andra uttrycka liknande idéer och kämpa för dem, kom upp som en drivkraft i förändringsarbetet precis som känslan av kreativitet och att leva ett meningsfullt liv.

Tack!

Jag vill tacka Jenny Manitski för inspiration och stödande genom hela uppsatsen, och för att jag får testa idéer tillsammans med dig. Tack till mina sambosar Mia Gartner, Erik Mägi, Kristian Widqvist och inte minst Mika Pettersson Widqvist och Lo Mägi för varma famnar, och en ständig tro på att jag klarar av att göra det jag vill. Tack mamma Stina Pettersson för korrekturläsning och tillsammans med pappa Alrik Pettersson samtal kring arbete. Tack till Anna Hermansson för inspirerande förhållningssätt till akademiska studier och praktiska tips. Tack till de handfulla personer som jag delat tid att urladda mina känslor med. Tack till min handledare Tom Böhler för intressanta diskussioner. Tack till David Nyberg som inte låtit mig sitta ensam med uppsatsskrivandet. Tack till ni fem som jag intervjuade, jag är så inspirerad av våra möten. Och tack till alla ni som jag diskuterat ämnet med under uppsatsskrivandet och därmed gett mig ständig inspiration.

Formalia

Personlig

Jag har valt att använda mig av förnamnet för alla personer i uppsatsen. Då vi oftast använder efternamn formellt och förnamn mer informellt och personligt är min tes att detta gör det enklare att komma ihåg att det finns en människa bakom forskaren, författaren eller teoretikern. Kanske gör det det lättare att identifiera sig med personerna jag referera till? För att du lätt ska hitta i referenslistan kommer jag skriva ut både för och efternamn. I texten kommer jag första gången en person nämns använda både för- och efternamnet, och referera som gängse regler med efternamn och årtal inom parentes.

För att undvika att dela upp oss i *vi* och *dem*, försöker jag genom hela uppsatsen snarare använda *vi* när jag skriver om grupper av människor. Till exempel *vi marginaliserade* istället för *de marginaliserade*.

Jag har i så stor utsträckning som möjligt undvikit att skriva *man* i bemärkelsen människor i allmänhet, utan istället skriva vem eller vilka jag syftar på. Vid de tillfälle jag ändå känt det berättigat, har jag använt *en* istället för *man*, som en påminnelse om att allmänheten är mer än enbart männen.

Hen

Vi har fått ett nytt personligt pronomen i svenska språket. Jag kommer använda *hen* istället för *han* och *hon*. I vissa fall finns det anledning att definiera identiteter på personer. (Du kommer se längre fram att jag själv gör en poäng av att uttala respondenternas självvalda eller pålagda identiteter. Se 4.1.2 *Val av respondenter*) Däremot är det sällan relevant att konstant upprepa en persons könstillhörighet. Av samma anledning har jag valt könsneutrala namn till de respondenter som valt att vara anonyma.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	6
1.1 Vad är problemet.....	6
1.2 Uppsatsens syfte.....	6
1.3 Frågeställningar.....	7
1.4 Uppsatsens disposition.....	7
2 Teoretisk bakgrund.....	9
2.1 Tidigare forskning.....	9
2.2 Teoretiska utgångspunkter.....	14
3 Den dominerande arbetsmarknadspolitiken.....	19
3.1 Arbetslinjens framväxt.....	19
3.2 Den dominerande politiken idag.....	20
4 Metod.....	22
4.1 Urval.....	22
4.2 Insamling och analys.....	25
5 Resultat.....	26
5.1 Kim.....	26
5.2 Lo.....	30
5.3 Eli.....	32
5.4 Mizgin.....	35
5.5 Lovisa.....	39
6 Diskussion.....	44
6.1 Vilka förhållningssätt till arbete har respondenterna, och hur skiljer sig dessa från det dominerande förhållningssättet?.....	44
6.2 Hur känner respondenterna inför att prata om alternativ till dagens arbetsmarknadspolitik och/eller praktiskt leva alternativt?.....	48
6.3 Var stöter respondenterna på motstånd, och vad hjälper dem att komma närmare eller leva efter sina idéer?.....	49
7 Avslutning.....	50
7.1 Slutsats.....	50
7.2 Förslag till vidare forskning.....	50
8 Referenser.....	52
9 Appendix.....	54
Bilaga 1: Inbjudan till att delta i studien.....	54
Bilaga 2: Intervjuguide.....	54
Bilaga 3: Etiska förhållningsregler.....	54

1 Inledning

1.1 Vad är problemet

Det material- och energiflöde dagens konsumtionssamhälle orsakar är inte ekologiskt hållbart. Ekonomisk tillväxt som politiskt mål kritiseras på grund av den miljöpåverkan den bidrar till tillsammans med ökande ojämlikhet (Jackson 2011). Samtidigt bidrar brist på ekonomisk tillväxt till att företagen tvingas säga upp folk. Arbetslösheten ökar, konsumtionen minskar och fler företag mister intäkter. Jag ser en brist i att arbetsfrågan och miljöfrågan i den dominerande diskusen ofta behandlas separat. Volvoarbetaren Lars Henriksson tar i sin bok *Slutskört* upp dilemmat med bilindustrin:

”Om det å ena sidan är ohållbart att fortsätta med dagens bilproduktion är det å andra sidan oförsvarligt att låta detta gigantiska industriella system gå under. Inte bara på grund av arbetslöshetens ekonomiska, mänskliga och sociala konsekvenser som skulle drabba samhället långt utanför bilindustrins kärnområde, utan ännu mer därför att det vore ett ohyggligt misshushållande med samhällets tillgångar.” (Henriksson 2011: 21)

Arbetsfrågan är intressant då den idag anses vara den viktigaste frågan i den politiska debatten. Genom arbetet får du lön och därmed tillgång till samhällets resurser genom konsumtion. Arbetet anses även vara nyckeln till ett socialt sammanhang och lösningen på integrationsproblemen. Därför är arbetslösheten ett problem och jobb skall skapas. Det är dock inte självklart att sättet vi förhåller oss till arbetet på, hushåller med våra sociala och ekologiska resurser. Ett nyligt exempel är från vår biståndsminister Gunilla Carlsson som tycker det är helt rimligt att Zambia får Svenska biståndspengar till att utveckla småföretagande genom att skapa en ny arbetsmarknad för pesticider (bekämpningsmedel) i jordbruket (Aktuellt 2012-03-13).

Serietecknaren och samhällskritikern Liv Strömquist (2011: 10) påvisar slående i sin serie *Arbetslinjen* att arbete har kommit att definieras inte som ”*uppgifter som behöver utföras*” utan ”*uppgifter som någon med pengar kan betala för*”.

1.2 Uppsatsens syfte

Jag ser ett stort behov av att det formuleras nya visioner för framtiden, som ger hoppfullhet och maktfullhet åt människorna i en tid där ekonomiska, sociala och ekologiska kriser avlöser varandra. Genom att ge mer utrymme åt andra synsätt än det rådande vill jag synliggöra att det finns flera

förhållningsätt till arbete och resursfördelning. Detta skapar ett större handlingsutrymme till förändring. Min förhoppning är att detta ska peppa oss till att tänka stort och leva stora liv.

1.3 Frågeställningar

Jag har valt att intervjua personer som kan anses tillhöra grupper som i större utsträckning diskrimineras på arbetsmarknaden. Genom studien vill jag få svar på följande frågeställningar.

1. Vilka visioner om och praktiska exempel på förhållningsätt till arbete, som strävar åt jämlikhet och omsorg om miljön, uttrycker respondenterna (intervjupersonerna)?
2. Hur skiljer sig dessa från det dominerande förhållningssättet till arbete?
3. Hur känner respondenterna inför att prata om alternativ till dagens arbetsmarknadspolitik och/eller praktiskt leva alternativt?
4. Var stöter respondenterna på motstånd, och vad hjälper dem att komma närmare eller leva efter sina idéer?

Första, tredje och fjärde frågeställningen kommer jag att besvara genom att direkt ställa frågorna till respondenterna. Dessa kommer att redovisas i resultatdelen. Den andra frågeställningen kommer jag att besvara genom att ge en redogörelse för hur dagens arbetsmarknadspolitik ser ut i Sverige idag och jämföra denna med respondenternas synsätt till arbete. Detta kommer att presenteras i diskussionen där jag också diskuterar de övriga frågeställningarna utifrån den teoretisk bakgrunden.

Huvudfokus kommer ligga på den första frågeställningen. Den tredje och fjärde frågeställningen, att beskriva känslor och hur motståndet ser ut, ger en bild av hur det kan vara att stå för alternativa visioner till en dominerande kultur. Att synliggöra detta underlättar för oss att hjälpa varandra att fortsätta visionera.

1.4 Uppsatsens disposition

Kapitel 1, inledning, beskriver problemet och redogör för syftet av uppsatsen och vilka frågeställningar jag utgår ifrån.

Kapitel 2 är den teoretiska bakgrunden och är uppdelad i två delar. Den första redogör för tidigare forskning inriktad på samhällskritik, som kan kopplas till arbete, jämlikhet och omsorg om miljön. Den andra delen utgör mina teoretiska utgångspunkter i socialkonstruktivism, socialekologi och feminist social theory som genomsyra hela uppsatsen.

I kapitel 3 presenteras hur arbetsmarknadspolitiken i Sverige ser ut idag. Detta är en grund för att

besvara den andra frågeställningen tillsammans med resultatet av intervjuerna.

I metoddelen kapitel 4, beskriver jag hur jag gått tillväga med uppsatsen, vilka urval jag gjort, hur insamling av materialet har gått till och hur jag analyserat det. I detta kapitel hittar du också de metodologiska diskussionerna, d.v.s de diskussioner som har med val av metod och genomförandet att göra. Även dessa tar avstamp i socialkonstruktivism, socialekologi och feminist social theory.

Intervjuerna från studien presenteras i resultatdelen kap 5. Här är varje intervju presenterad var för sig och utgår från den första, tredje och fjärde frågeställningen.

I kap 6 diskuterar jag alla frågeställningar. Första och andra besvaras tillsammans och tredje och fjärde var för sig.

Avslutningsvis summeras resultatet av uppsatsen i kapitel 7 genom mina slutsatser. Här ger jag också förslag på vidare forskning.

2 Teoretisk bakgrund

2.1 Tidigare forskning

Arbete är ett brett ämne, vilket har gett mig svårigheter att hitta avgränsande sökord för att leta tidigare forskning där arbete, jämlikhet och miljöfrågor integreras. Samtidigt finns det var för sig hur mycket forskning som helst. Då mitt syfte med uppsatsen är att hitta andra synsätt än det dominerande har jag avgränsat mig till samhällskritiska forskare. Jag kommer att presentera tre aktuella svenska forskare, Roland Paulsen som är aktuell med sin forskning av arbetssamhället, samt Christer Sanne och Jörgen Larsson, som forskat kring arbetstidsförkortning som var ett återkommande tema hos respondenterna. De äldre kritikerna till arbetssamhället har jag enbart närmat mig genom Rolands forskning. Vidare har jag valt att genom nationalekonomen Tim Jackson presentera tillväxtkritik och kritik av ekologisk modernisering då jag anser att den dominerande miljöpolitiken har ett ekomodernistiskt förhållningssätt. Genom flera humanekologiska forskare, Gerald G Marten, Mats Widgren och Alf Hornborg ger jag ett perspektiv på en mer radikal tolkning av hållbar utveckling som ligger i linje med tillväxtkritiken och kritiken mot arbetssamhället.

2.1.1 Kritik av arbetssamhället

Roland Paulsen, sociolog vid Uppsala universitet, har skrivit boken *Arbetssamhället - Hur arbetet överlevde teknologin*. Hen har gjort en kritisk analys av vad som lett oss fram till det absurda att den viktigaste politiska frågan idag är att *skapa* arbeten, och vad som händer i samhällen där arbete blivit självändamål. (Paulsen 2010: 9)

Roland redogör historiskt för hur arbete gått från att vara en förbannelse till plikt och från plikt till en rättighetsfråga. Hen menar att det sker en sammanblandning under 1900-talet mellan mål och medel med full sysselsättning. Från 30-talet var arbetslösheten ett problem på grund av produktionsbristen. Vi led materiell nöd och full sysselsättning var ett medel för välstånd både genom att öka produktionen av nödvändigheter och för att arbetarna skulle få en inkomst. Senare under seklet har denna nöd övergått till ett överflödssamhälle. Vi behöver inte produktionsökningen för att producera mera, men för att vi ska ha ett arbete som ger oss en lön (Paulsen 2010:50).

Visioner

Roland tar upp två huvudriktningar hos arbetskritiker som formulerar visioner, essentialistisk och

existentialistisk. De essentialistiska idéerna¹ bygger på att människan av naturen vill jobba och kommer därmed, om hen är fri, att utföra de arbete som behövs. Den existentialistisk riktningen² menar att vi inte kan lita på att vi kommer utföra det nödvändiga arbetet som behövs för vår överlevnad om vi enbart går på lust eller kreativitet (Paulsen 2010: 83). Vi måste istället organisera arbetet för att det ska bli utfört. Här kan vi då tillåta Taylorismens uttråkande löpande-band-arbete, om den också maximalt reducerar arbetsinsatsen.

I den existentialistiska visionen skulle det hypotetiskt vara möjligt att genom teknologi befria oss från arbetsbördan. Men uppenbarligen är det inte det vi gjort. Med effektiviseringen av produktionen har vi skapat ett överflödssamhälle. Istället för att minska arbetet efter behovet av produktion, har vi tvingats öka konsumtionen så att arbetet kan upprätthållas. (Paulsen 2010:87-88)

Roland (Paulsen 2010:88) kritiserar arbetskritiker som förlitar sig till att arbetssamhället kommer att tvingas till sitt sammanbrott genom antingen en ekologisk kris eller att marknadsekonomin kommer att kollapsa genom sina inre motsättningar i form av en överproduktionskris. Roland poängterar här att det är maktintressen som gör att arbetssamhället består.

Tjänstesamhället lösningen eller problemet

För att inte ekonomin ska hamna i en överproduktionskris har vi, drivet av marknadsföring, blivit uppfostrade till att överkonsumera. Roland visar på flera exempel på irrationalitet med resurshushållningen i arbetssamhället genom till exempel att mat dumpas och teknologin produceras med bäst-före-datum för att upprätthålla konsumtionen (Paulsen 2010: 96 ff). Roland förklarar vidare att tjänstesektorn har en parasiterande funktion för att upprätthålla en efterfrågan på överproduktionen. Istället för att producera för att tillfredsställa ett behov av konsumtion, skapas ett behov av konsumtion för att upprätthålla produktionen. Ju mer produktiviteten ökar desto större måste denna tjänsteklass bli för att konsumera produkterna. För att inte hamna i en ekologisk kris proklamerar tjänstesamhället även kallad informationssamhället, kunskapssamhället, de postindustriella samhället eller IT-samhället, som en hållbar lösning på överproduktionskrisen genom att inte producera varor utan tjänster. (Paulsen 2010: 156 ff)

Visst skulle material- och energiåtgången kunna minskas med att överproduktion är tjänster snarare än materiella produkter, men säga att det är lösningen på miljökrisen är att ta i. Tim Jackson visar längre fram i detta kapitel med sin tillväxtkritik (se 2.1.3 *Humanekologiskt perspektiv på hållbar utveckling*) att det blir ett betydligt tuffare jobb än vad politikerna får det att framstå. Men Roland

¹ Roland namnger här: Marx, Fourier, Thomas Carlyle, Johan Ruskin och William Morris som återfinns i Spencer, D.A (2009) *The political economi of work*. London; New York; Routledge (Paulsen 2010)

² Några namn som representerat existentialistiska visioner är Marcuse, Gorz och Sartre (Paulsen 2010: 83)

visar även andra problem med tjänstesamhället. Hen menar att den utveckling av tjänstemannakåren skapar immateriella arbeten som har väldigt lång distans från slutproduktionen. Det blir då svårt eller omöjligt att se hur ens arbete kan bli rationell eller effektiv i förhållande till slutproduktionen. Detta menar Roland är problematiskt då hantverkarens yrkesskicklighet blir utbytt till skickligheten att lyda chefen när arbetet främst utförs efter uppsatta lagar och normer utan någon synlig logik (Paulsen 2010: 169). Hen menar också att detta immateriella arbete gör oss alienerade från vår kreativa kraft och att det är svårt att ens kalla sådana arbeten för arbeten längre (Paulsen 2010: 170 ff).

Ekoaktivism

Som alternativ till arbetsamhället tar Roland upp ekoaktivism och medborgarlön. Exempel på ekoaktivismen (ekonomisk aktivism) kan vara maskning där man ser till att göra annat som man tycker är mer väsentligt på sin arbetstid än det man är anställd för. Ekoaktivismen kan också ha som mål att minska konsumtionen. Roland ger fildelning som ett typisk exempel på detta. Den huvudsakliga kritiken mot denna typ av aktivism presenterar Roland genom Murray Bookchin (mer om Murray under 2.2.3 *Socialekologi*) som menar att ekoaktivismen är för individualistisk och därmed ofarlig och till och med samhällsbevarande, då den kan få oss att tro att det går att leva alternativt inom ramen för det rådande systemet (Paulsen 2010: 215). Roland poängterar dock att liksom samhällsstrukturen påverkar individer, påverkas individer av strukturer och att lösningar inte är av den antingen-eller-karaktär som han menar att Murray vill få det att framstå som.

Medborgarlön

Vad gäller medborgarlönen tar Roland (Paulsen 2010: 216), genom Per Jansons diskursanalys på ämnet, upp vikten av att maktrelationerna ifrågasätts. En medborgarlön är en grundinkomst som tilldelas alla medborgare oavsett arbetsinsats. En medborgarlön som är ett komplement för att de fattigaste ska få en inkomst för att konsumtionen ska fortgå, gör enbart att arbetsamhället består. Mer radikala medborgarlönsförslag finns hos de *tillväxtkritiska perspektivet*³. Här poängteras att medborgarlönen inte får bli

”en social institution som täcker upp för en i övrigt oförändrad samhällsekonomi; den måste om den ska fylla sitt syfte, innebära den absolut jämlika fördelningen av de samhälleliga resurserna.”

(Paulsen 2010:217)

³ Roland nämner typiska förespråkare för detta perspektiv som Bauman, Christensen, Gorz, Offe.

2.1.2 Arbetstidsförkortning

Arbeta mindre och rädda jorden, uppmanar Christer Sanne som civilingenjör, filosofidoktor och docent i samhällsplanering på KTH. Sanne menar att vi i ett hållbart samhälle både måste arbeta mindre och konsumera mindre. Hen pratar om effektivitetsfällan, att vi nu effektiviserat produktionen så att konsumtionen har kunnat trefaldigas på 50 år istället för att vi tar ut den vinsten i mer fritid. (Sanne 2007)

Jörgen Larssons (2012) är sociolog och har nyligen avslutat sin avhandling där hen diskuterar ett antal saker som skulle kunna främja att fler pappor går ner i arbetstid. Hen beskriver det som en klassfråga där arbetarklasspappor har svårare att gå ner i arbetstid, strukturella svårigheter som en stark heltidsnorm i mansdominerade yrken, en socialt nödvändig konsumtion och en mansroll som är oförenlig med deltidsarbeten som fortfarande finns kvar. Jörgen föreslår ett statligt bidrag för de föräldrar som går ner i arbetstid. Hen menar att det kan bryta könsrollsmönster, ändra attityden hos arbetsgivare och göra det lättare för låginkomsttagare att sänka arbetstiden.

2.1.3 Humanekologiskt perspektiv på hållbar utveckling

Hållbar utveckling är idag ett vitt använt begrepp för att integrera sociala, ekologiska och ekonomiska frågor för ett större helhetsperspektiv i strävan åt en utveckling som kan tillgodose dagens behov utan att äventyra kommande generationers behov. Jag är kritisk till hur begreppet ofta används med definitionen att ekonomisk tillväxt är en förutsättning för att social hållbarhet ska uppnås och där de ekologiska aspekterna anses tillgodosedda med en *ekomodernistisk touch*. Därför kommer jag här att presentera en del av den forskning som har ett mer radikalt förhållningsätt till hållbar utveckling.

Tillväxtkritik

Nationalekonomen Tim Jackson har skrivit boken *Prosperity without growth (Välfärd utan tillväxt)* som bygger på den utredning hen skrev på uppdrag av Brittiska regeringens hållbarhetskommission. I det rådande kapitalistiska samhället är ekonomisk tillväxt en ledstjärna. Men samtidigt som världsekonomin har femdubblats under 1900-talets senaste kvartal, har 60 procent av världens ekosystem försämrats (Jackson 2011). Tim visar vårt dilemma: Tillväxt är ohållbart i den form vi har idag då den leder till ökade resursuttag, ökade påfrestningar på miljön och omfattande social ojämlikhet. Samtidigt är nolltillväxt i den form vi har idag ostabil då minskad konsumtion leder till ökad arbetslöshet och minskad konkurrenskraft och vi får en nedåtgående spiral. Detta menar Tim är ett oundvikligt problem som vi måste ta seriöst.

Ekomodernismen går i korthet ut på att vi kan lösa de ekologiska utmaningarna genom att fortsätta moderniseringen, med ekonomisk tillväxt som grundpelare, om vi samtidigt utvecklar teknologin för att effektivisera energi- och materialåtgången. Stor tilltro ligger kring myten om att vi ska kunna frikoppla energi- och materialåtgången så att den inte följer med tillväxten av BNP genom att gå från materiell produktion till mer av tjänsteproduktion.

Tim (Jackson 2011: 80 ff) förklarar att vi måste förutom att minska kolintensiteten (g CO₂/US dollar) också kompensera för den ökande BNPn genom befolkningstillväxten och för inkomstökningen per person. Kolintensiteten har minskat med i genomsnitt 0,7% per år sedan 1990 (basåret för Kyotoprotokollet). Men befolkningstillväxten har ökat 1,3 % och inkomsten per person 1,4%. Detta ger $(1,3 + 1,4 - 0,7 = 2,0)$ 2% ökning av CO₂-utsläppen per år. Detta betyder att vi i år (2012) är uppe i en 44% ökning av CO₂-utsläppen sedan 1990. För att nå IPCCs (Intergovernmental Panel on Climate Change) stabiliseringsmål på 450 ppm CO₂ till 2050 skulle vi behöva förbättra kolintensiteten med 7% istället för som nu 0,7% per år. Det skulle innebära en minskning från 760 g CO₂/US dollar (år 2007) till 40 g CO₂/US dollar år 2050. Detta räkneexempel bygger på en tillväxtökning som är lika ojämn fördelad som dagens med en 2% ökning av BNP i de flesta länderna, Kina och Indien springer framåt med 5-10% ökning per år och Afrika, Sydamerika och delar av Asien med ingen tillväxt alls. Om vi alla ska få åtnjuta samma inkomster som EU-medborgarna och öka BNP 2% varje år behöver kolintensiteten förbättras med 11% vilket skulle ge en kolintensitet på 6 g CO₂/US dollar. Ska vi fortsätta med en 2% ökning av BNP efter 2050 kommer vi förr eller senare behöva avlägsna kol från atmosfären för varje BNP.

Att vi behöver en frikoppling av energi- och materialåtgången från BNP är självklart. Men det borde vara uppenbart att det inte räcker med hjälp av enbart tekniska lösningar om vi samtidigt ska ha en ständig tillväxt.

Resiliens och adaptiv utveckling

Humanekologen Gerald G Marten (2001: 157 ff) presenterar två nyckelord inom humanekologi *resiliens* och *adaptiv utveckling* (adaptive development).

Resiliensen (Marten 2001: 169 ff) är samhälls- och ekosystemets förmåga att kunna klara av förändringar. Vi måste räkna med att det sker förändringar hela tiden, och att vi inte vet exakt hur förändringarna kommer se ut. Resiliensen ökar genom ökad mångfald eftersom samhälls- och ekosystemet då stärks, så att det har flera alternativa sätt att självorganisera sig vid en störning.

Adaptiv utveckling (Marten 2001: 174 ff) är samhällsinstitutionernas kapacitet att hantera förändringar. För en adaptiv utveckling behövs regelbunden bedömning av vad som händer med

ekosystemet, och att vi korrigerar vårt handlande utifrån de bedömningarna. Om några få privilegierade aktörer har makten att avstyra en förändring när de hotar deras intressen försvårar de samhället att utvecklas adaptivt. I stället krävs riktig demokrati och social rättvisa med fullt deltagande i lokalsamhället. Ett maktperspektiv är därför nödvändigt för en hållbar utveckling menar Gerald.

Politisk ekologi

Politisk ekologi poängterar att vi i den lokala utvecklingen måste ta med det globala politiska och ekonomiska perspektivet. Sättet vi organiserar våra resursutnyttjanden på, har genom historien varit starkt påverkade av den globala ekonomin (Widgren 2012).

Mats Widgren (2012), ger i sin text *Resilience thinking versus political ecology: understanding the dynamics of small-scale, labour-intensive farming landscapes* en kritik av resiliens-konceptet och jämför det med politisk ekologi. Hen anser att resiliensforskarna i flera exempel drar gränserna för ett social-ekologiskt system för snävt och missar hur den globala politiken och ekonomin i mycket stor utsträckning påverkar även småskaliga lokala system. Enligt Mats behöver den sociala delen i social-ekologiska system ha en vidare förståelse av samhällsvetenskapen som ser att sociala hierarkier, kontroll av arbete, tillgång till land, och hur länkarna till den vidare världen är och har varit viktiga och dynamiska drivkrafter i hur landskap nyttjas/har nyttjats både i syd och nord.

För att öka resiliensen måste vi minska de energi- och materialflöde som vi bland annat genom enorm överkonsumtion bidrar till idag, då den tär på mångfalden. Detta kan vi enligt Humanekologen Alf Hornborg (Hornborg 2007: 97-109) göra genom att stärka kopplingen mellan konsumtion och moral. Sambandet mellan människor och deras produktion av arbete har brutits genom att vi i dagens samhälle har lösgjort varorna från de sammanhang de är producerade i, vilket hen benämner varufetischism. Mot detta förespråkar Alf en mer lokal produktion och lokalt resursuttagande med kortare kretslopp.

2.2 Teoretiska utgångspunkter

2.2.1 Vem är jag

Med inspiration från Joey Sprauge (2005) vill jag ge transparens till mina undersökningar och tolkningar genom ett stycke om vem jag är och vilka referensramar jag är medveten om att jag har (se även om *Standpoint teori* under 4.1.2 *Val av respondenter*). Dessa gäller här och nu och jag kan när som helst omvärdera dessa utifrån nya erfarenheter, eller tankar. Jag har utgått ifrån mina egna frågor om samhällspositionering som jag ställt till respondenterna i uppsatsen, plus lite till som

kopplar ihop mig med den teori jag utgår ifrån i uppsatsen.

Jag är vit, 33 år, kvinna, småbarnsförälder, uppvuxen i Sverige av svenska föräldrar, med bakgrund i arbetarklass och någon lägre medelklass. Jag brukar identifiera mig som queerfeminist⁴, då jag har ett normkritiskt perspektiv och menar att vad som anses vara normalt är socialt konstruerat och är i ständig förändring. Mina sexuella preferenser brukar jag definiera som bisexuell relationsanarkist⁵. Inte sällan känner jag mig som en kamelont, som passerar i många sammanhang samtidigt som jag ofta känner mig lite annorlunda.

Jag anser att det finns, socialt konstruerade, strukturella förtryck mellan grupper i samhället och att dessa hör ihop med att vi exploaterar vår miljö. Dessa förtryck kan och bör elimineras till förmån för vårt kreativa tänkande. Jag vill med mitt arbete bidra till förändring. Jag gör det för att jag vill se vad vi människor är kapabla till att göra när vi känner att vi hör ihop med alla andra och vår omgivning, och när vi känner att vi har makt över våra liv.

2.2.2 Socialkonstruktivism

I uppsatsen utgår jag ifrån socialkonstruktivismen genom fyra grundprinciper som Marianne Jörgensen och Louise Phillips (2000) har formulerat⁶. Den första är att förhålla sig kritisk till självklar kunskap. Vi producerar verkligheten genom de sätt vi kategoriserar världen. Den andra är att vår världssyn alltid är historiskt och kulturellt specifika. På så vis kan vår världssyn alltid vara annorlunda och den kan förändras över tid. Tredje principen menar att gemensamma sanningar byggs upp genom social interaktion. I sociala interaktioner kämpar vi också om vad som är sant eller falskt. Den fjärde principen handlar om sambandet mellan kunskap och sociala handlingar. En bestämd världsbild gör vissa handlingar till normala och andra mer eller mindre otänkbara, vilket påverkar konstruktionen av kunskap och sanningar, som därmed får konkreta sociala konsekvenser.

Med dessa principer som utgångspunkt kommer jag under uppsatsens arbete och i slutprodukten att skapa; Ett kritiskt förhållningssätt till den dominerande synen på arbete. Jag kommer att presentera andra synsätt från personer tillhörande icke-privilegerade grupper. Jag möjliggör, både vid intervjutillfället och genom uppsatsens möte med läsaren, en social interaktion där en kamp om sant eller falskt kan ske. Och jag kommer, genom att visa på alternativa synsätt, ge möjligheten till nytt

⁴ Queerfeminismen ifrågasätter heteronormen, och queerfeminister gör detta oberoende av sin sexuella praktik. Den kritiserar de patriarkala strukturerna genom sexualpolitiska frågor. Läs gärna Judith Butler och Tiina Rosenberg.

⁵ Relationsanarkismen vill inte göra hierarkier mellan olika "sorters" relationer. Den ifrågasätter tvåsamhetsnormen som säger du ska hitta "den rätta" och att denna relationen är den viktigaste i ditt liv. Läs gärna Andie Nordgrens blogg.

⁶ Marianne och Louise kallar det socialkonstruktivism i stället för socialkonstruktivism men jag har valt att använda socialkonstruktivism då detta är ett mer vedertaget begrepp. Jag vill därmed också här flagga för att det finns andra definitioner av socialkonstruktivism än de jag här framställer.

handlande.

2.2.3 Socialekologi

Murray Bookchin (2007: 20) som förgrundsfigur till socialekologin, menar att exploateringen av naturen hänger ihop med idén om sociala hierarkier.

”I en tid när en blind social mekanism kallad marknaden förvandlar matjord till sand, täcker bördig jord med betong, förgiftar luften och vattnet, och orsakar klimat- och atmosfärsförändringar kan vi inte ignorera den effekten ett aggressivt hierarkiskt och exploaterande klassamhälle har på den naturliga världen”. (Bookchin 2007: 22, min översättning)

De sociala och ekologiska kriser vi idag står inför kräver en frigörelse från tanken att vi ska dominera över andra, både människor och övriga naturen. Istället för en överordnad roll jämfört med övriga arter, bör människan ha en kreativ, stödjande och djupt uppskattande funktion, enligt Murray.

Murray menar att stora sociala rörelser i gemensam kollektiv kamp måste utmana grunden till problemen. Det räcker inte med att handla ekologiskt eller investera i grön kapitalism. Murrays vision går under namnet kommunalism och är idén om direktdemokratiska lokala folkförsamlingar med konfederala samarbeten på regional och global nivå (Bookchin 2007).

2.2.4 Feminist social theory

Med socialekologins koppling mellan hierarkier och miljöexploatering har förtryckens påverkan en avgörande roll på jämlikheten och miljöhänsynen. Jag kommer här att redogöra för hur en definition och indelning av kategorier av förtryck kan se ut och verka i samhället genom statsvetaren Iris Marion Youngs *Förtryckets fem ansikten* (2000).

Förtryck kan ses som ett samlingsnamn av begrepp och sociala villkor, som Iris delar in i fem kategorier: exploatering, marginalisering, maktlöshet, kulturell dominans och våld. Iris beskriver det *strukturella förtrycket* som det som begränsar vissa grupper i det vardagliga. Detta förtryck kan inte avskaffas genom att avsätta specifika makthavare, utan produceras och reproduceras systematiskt i samhällets ekonomi, politik och kultur. Därmed är det inte nödvändigtvis så att en förtryckt grupp har en motstående grupp förtryckare, men Iris menar att varje förtryckt grupp har en grupp som är *privilegerad* i förhållande till den förtryckta gruppen.

Exploatering innebär ett systematiskt överförande av resurser från en social grupp till en annan. Iris

referera till C B Macpherson (Young 2000: 65) som säger att kapitalismens orättvisor visar sig i att vissa människor tvingas ge sina resurser och sin begåvning i tjänst för andra människor som kan kontrollera och använda dessa för egna intressen och vinningar. Genom privat ägande och marknadssatta priser blir överföringen systematisk från flertalet människor till några få, vars makt och rikedom oavbrutet växer. Iris lägger till att självkänslan och självrespekten hos arbetaren undergrävs då hen inte har makten att styra över sitt egna liv och är materiellt underordnad. Här ska vi inte fastna i klassspecifik exploatering. Olika grupper utsätts för exploateringen på lite olika sätt, som att till exempel kvinnor i högre utsträckning exploateras genom vårdande arbeten, och icke-vita genom betjärande arbeten med det är likväl en form av utsugning.

Marginalisering innebär att grupper stängs ute från samhällets produktiva och sociala liv, förklarar Iris. I dagens arbetsamhälle innebär detta att du genom att ställas utanför arbetsmarknaden kan tvingas leva i fattigdom. Genom bidrag och understöd försöker de kapitalistiska samhällena hindra eller mildra den värsta fattigdomen. Vanliga grupper i denna kategori är etniska minoriteter, personer med viss funktionsnedsättning, pensionärer och unga.

Maktlösheten definieras i avsaknaden av personlig utveckling, att själv kunna lägga upp sitt arbete, och att anses vara respektabel. ”*De maktlösa saknar den auktoritet, sociala status, och självkänsla som de kvalificerade arbetarna, de fria yrkesutövarna och tjänstemännen normalt åtnjuter genom sitt arbete*” (Young 2000: 76). Iris förklarar att de normer kring vad som anses respektabelt i samhället är starkt förknippade med medelklassens livsstil och värderingar. I dynamiken av kvinnoförtryck och förtryck på grund av etnicitet eller nationalitet kan detta yttra sig genom att du som mörkhyad och/eller kvinna gång på gång måste bevisa att du är värd respekt. Är du man från arbetarklassen bemöts du normalt med respekt tills du avslöjar din klasstillhörighet.

Kulturell dominans innebär enligt Iris att de dominerande grupperna utgör normen, och att andra grupper utnämns just till ”*de andra*” och osynliggörs eller görs stereotypa. De dominerande grupperna gör, oftast utan att själv vara medvetna om det, sina perspektiv och erfarenheter till de allmängiltiga. De som lever under kulturell dominans får däremot inte samma möjlighet till att uttrycka sina perspektiv och erfarenheter, utan även dessa berättas av den dominerande kulturen. Personer som lever under kulturell dominans blir definierade utav andra och möts med fördomar om hur hen är.

Tillhör du grupper som systematiskt utsätts för *våld* lever du under vetskapen att du alltid måste vara beredd på godtyckliga och oprovocerade attacker enbart för att du tillhör en specifik grupp. Attacker som har som syfte att misshandla, förnedra eller döda. Också mobbning, hot och hån med avsikt att förnedra, nedvärdera eller stigmatisera personer för att de tillhör en viss social grupp hör

till denna formen av förtryck. Iris menar att ”*det som gör våldet till en social orättvisa är dess systematiska karaktär, att det har karaktären av social rutin*”. (2000: 83) Våldet är därmed ett sätt att hålla människor på plats i hierarkin. Kvinnomisshandel, våld mot svarta och våld mot homosexuella är några exempel på förtryck genom våld som har en stor utbredning i samhället.

3 Den dominerande arbetsmarknadspolitiken

Här kommer först en presentation av arbetslinjens framväxt och därefter en redogörelse över den dominerande politiken för arbete, jämlikhet och miljö i Sverige idag.

3.1 Arbetslinjens framväxt

Arbetslinjen, denna politiska idé som både höger- och vänsterpolitiker vurmar för. Vad innebär den egentligen? Nationalencyklopedin säger:

”arbetslinjen, en huvudprincip i svensk arbetsmarknads- och socialpolitik som innebär att man i första hand ska erbjuda arbete eller utbildning i stället för understöd eller bidrag till dem som blivit arbetslösa.”

(Nationalencyklopedin 2012)

Socialförsäkringsutredningen, med Anna Fransson och Annika Sundén (2004) som huvudförfattare, har i sin text *Samtal om socialförsäkring nr 4* redogjort för arbetslinjens historia. Arbetslinjen som idé har funnits med redan från mitten av 1800-talet och alltid innehållit en spänning mellan å ena sidan individens möjlighet till självförsörjning och å andra sidan ett sätt att disciplinera arbetslösa. Arbetslösa skulle tyglas och uppfostras till arbetsglädje. Att inte arbeta var kriminellt och moraliskt förkastligt. Samtidigt fanns det en barmhärtighetstanke att de i nöd skulle få hjälp. Med välfärdssamhällets uppbyggnad var grundmoralen att man ska arbeta efter förmåga för att gemensamt bidra till det gemensamma trygghetssystemet (Socialförsäkringen 2004: 64). Med den liberalistiska ideologins frammarsch sågs de politiska sysselsättningsåtgärderna som enbart kortsiktiga problemlösare för att skuffas in i den fria marknaden igen. Både de socialistiska och de liberalistiska tankegångarna har funnits med parallellt under arbetslinjens historia (Socialförsäkringen 2004: 65)

Arbetarrörelsens framväxt krävde rätten till arbete och samhällets ansvar för att sträva åt full sysselsättning. Full sysselsättning blev då en del av arbetslinjen. En aktiv arbetsmarknadspolitik krävdes för att arbetslösa skulle få stöd till nytt arbete vid arbetslöshet. Stod du till arbetsmarknadens förfogande skulle du också få en trygghet vid sjukdom och arbetslöshet. Anna och Annika beskriver en radikalisering av arbetsrätten under 1960- och 70-talet med krav på inkomsttrygghet och rätten att välja arbete. Arbete var inte längre enbart ett sätt att försörja sig utan har nu också flera värden:

”arbetet spelar en avgörande roll i människans liv, ger henne identitet och känsla av sammanhang. Långvarig frånvaro

från arbetet skapar utanförskap och en rad studier har påvisat långtgående negativa konsekvenser för människors psykiska och fysiska hälsa, självkänsla och framtida produktivitet då de inte arbetar.”
(Socialförsäkringen 2004: 65)

3.2 Den dominerande politiken idag

I valet 2006 drev *Allians för Sverige*, med Moderaterna som *Det nya arbetarpartiet* i spetsen, arbetslinjen som främsta jobbpolitik. Genom jobbskatteavdrag (skattelättnad för inkomstskatt) och begränsningar i A-kassan och sjukförsäkringssystemet (sänkning av antalet bidragsdagar och utbetalningsbelopp tillsammans med striktare villkor) skulle det bli än mer lönsamt att arbeta framför att vara bidragstagande. Här kommer jag genom en redogörelse av Moderaternas arbetspolitik och miljöpolitik från partiets handlingsprogram visa på den ideologiska grund som idag är markant styrande i Sverige och ge en bild av vad arbetslinjen är i dagens politik. Genom att Moderaterna vilar på liberala och konservativa ideologier kommer jag här även låta dem representera den politik som är dominerande i världen idag.

I Moderaternas handlingsprogram går att läsa: *”Ett eget arbete är viktigt både för individens självbestämmande och hennes möjlighet att kunna stå på egna ben. Att ha ett arbete handlar inte bara om den enskildes och Sveriges välstånd, utan lika mycket om att känna sig behövd och vara en del av en arbetsgemenskap. I dagens Sverige bär alltför många människor på känslan av att inte komma till sin rätt”*. (Moderaterna 2007: 10)

Jämlikhet genom arbetslinjen

Om jämlikhet skriver Moderaterna: *”Svaghet är inte en egenskap som är omöjlig att förändra. Det är en situation som alla kan hamna i någon gång under livet. Ingen är felfri men varje människa behövs om Sverige ska bli ett bättre land att leva i. Alla kan växa och bli något stort. Inte alltid i jämförelse med andra, men utifrån sina egna förutsättningar. I ett moderat Sverige är det möjligt att bli något tack vare egna ansträngningar. Där betyder det mer vart man är på väg än var man kommer ifrån”*. (Moderaterna 2007: 11)

Moderaternas politik bygger på liberala och konservativa ideologier där en fri marknad och äganderätt är avgörande för frihet och en förutsättning för demokrati. *”Företagande, konkurrens och valfrihet är krafter som utjämnar skillnader mellan människor och bidrar till ett samhälle som präglas av gemenskap och solidaritet.”* (Moderaterna 2007: 12)

Moderaternas mål är att fler ska gå från bidragsberoende till arbete. Det ska alltid löna sig att arbeta

istället för att gå på bidrag. *”Skatterna ska framför allt sänkas i de fall de hindrar nya jobb att växa fram. Syftet är att bryta bidragsberoendet och att fler ska kunna leva på sin lön. Skatter och bidrag påverkar på ett sätt som gör att det lönar sig allra sämst att arbeta för dem med låga inkomster. Därför ska huvuddelen av skattesänkningar riktas mot låg- och medelinkomsttagare. Utöver detta bör tjänstesektorn ges skattelättnader för att den ska kunna växa och uppnå sin fulla potential.”* (Moderaterna 2007: 33)

Som en del i arbetet för jämställda löner i samhället menar moderaterna att alla ska ha rätt att gå upp i heltid. *”Arbetslinjen ska långsiktigt förstärkas så att det lönar sig ännu bättre att arbeta mer.”* (Moderaterna 2007: 25) RUT-avdraget lanseras som en jämställdhetsåtgärd då det är *”viktigt att familjer har goda möjligheter att till rimliga kostnader kunna få hjälp med att minska sitt eget hemarbete.”* (Moderaterna 2007: 26)

Miljöarbete genom teknikutveckling och personligt ansvar

Moderaterna förutsätter en stark ekonomi och tillväxt för att finna lösningar på miljöutmaningarna. *”En modern miljöpolitik vilar på marknadsekonomisk grund”*. De sätter stor tillit till miljöteknikutvecklingen. *”Sverige [...]ska fortsätta utvecklas till att bli ett av världens främsta länder inom forskning, utveckling och tillämpning av miljövänlig teknik.”* (Moderaterna 2007: 15)

Tillsammans med internationella samarbeten och personliga ansvarstaganden ska miljöpåverkan reduceras. Handel med utsläppsrätter för CO₂ presenteras som det *”främsta vapnet mot växthusgaser”* (Moderaterna 2007:16). Även handel med utsläppsrätter för övergödning och försurning, och överlåtelse av fiskekvoter presenteras som lösningar som *”förtydligar det personliga ansvaret.”* (Moderaterna 2007: 20)

Moderaterna står för att kärnkraften ska utvecklas tillsammans med ny energiproduktion som bioenergi, solkraft, vindkraft och andra förnyelsebara källor. Staten ska bidra till forskning och utveckling och underlätta för konsumenterna att göra miljöriktiga val (Moderaterna 2007: 17-18).

Eget ansvar och ett samhälle där det lönar sig att vara miljövänlig är målet. *”I första hand är det ekonomiska drivkrafter som ska underlätta människors insatser för en bättre miljö. I andra hand ska handel med utsläppsrätter nyttjas och först i sista hand ska tvingande lagar användas.”* (Moderaterna 2007: 22).

4 Metod

Mina metodval vilar på socialkonstruktivistisk grund som jag nämnt tidigare (se 2.2.2 *Socialkonstruktivism*). Här kommer jag redogöra för vilka metoder jag använt och varför. Här kommer du också att hitta de diskussioner som har med metodologin att göra.

4.1 Urval

4.1.1 Geografisk avgränsning

I denna studie kommer jag att begränsa mig genom att utgå ifrån Sveriges arbetsmarknadspolitik och höra respondenter boende i Sverige. I praktiken blev det även så att av fem respondenter bor tre i Göteborg, och två stycken 3-5 mil utanför Göteborg. Detta för att jag inte gjorde någon speciell ansträngning för att hitta respondenter från olika delar i Sverige. Jag anser att det ändå trots Göteborgscentreringen är ett intressant material jag utgått ifrån.

4.1.2 Val av respondenter

Teori

Jag kommer här att redogöra för standpoint theory som grundar sig i socialkonstruktivistisk teori. Det är denna teori som inspirerat mig till mitt urval av respondenter. Jag har valt att intervjua personer som tillhör grupper som idag är missgynnade av dagens arbetsmarknadspolitik. Samtidigt ska respondenterna med sina idéer, visioner eller sin praktik ha en strävan mot ett mer ekologiskt och jämlikt samhälle. Enligt antropologen Donna Haraway (Sprague 2005: 43) är vårt synsätt sammankopplad med den sociala och fysiska plats vi befinner oss i, s.k. *embodied vision*. Genom att ge utrymme för erfarenheter från olika social och fysiska positioner, kan vi få upp ögonen för de begränsningar vårt egna perspektiv har konstruerat. Dorothy Smiths, sociolog, menar att sociologin traditionellt har gjort kunskapsbildning till en verksamhet skilt från det sociala vardagslivet (Sprague 2005: 43-44), genom att de som producerar kunskapen om det sociala, d.v.s sociologerna, har varit skilda från den praktiska kunskap vi inhämtar genom den sociala vardagen. Exempelvis genom att det främst varit män som varit forskare och att det är kvinnor som tagit hand om hem och barn. Jag vill höra respondenter som genom sitt vardagsliv påverkas av hur arbete definieras, värderas, organiseras, hur synen på arbetet påverkar deras tillgångar till resurser och deras makt över sitt arbetsliv (här med en bred definition av arbete som inkluderar både lönearbete och annat arbete).

Tillvägagångssätt

För att hitta respondenter ställde jag upp en rad samhällspositioner som kan anses missgynnade på arbetsmarknaden: Unga, äldre, annan etnisk bakgrund än svensk, tillhörande annan trosuppfattning än kristen, personer med viss funktionsnedsättning (psykisk, fysisk eller mental), kvinnor, transpersoner, annan sexuell läggning än heterosexuell, arbetarklass, småbarnsföräldrar. Inbjudan (se *Bilaga 1: Inbjudan till att delta i studien*) skickades till:

- Vänner och bekanta genom mail och facebook för att skickas vidare till deras vänner och bekanta.
- Specifika facebookgrupper, föreningar och organisationer som antingen uttryckligt arbetade för arbetarfrågor, för jämlikhet och/eller miljöfrågor.
- Jag gick till Arbetarrörelsens Folkhögskola och fick presentera min uppsatsidé för deltagarna i de olika kurserna och bjuda in personer att delta i intervjuer. Valet av Arbetarrörelsens Folkhögskola var för att jag själv har arbetat där och hade kontakter, för att jag vet att där går många personer med invandrarbakgrund, och att skolans profil som arbetarrörelsens folkhögskola diskuterar jämlikhetsfrågor.
- Jag pratade också med vänner om min uppsats och fick på så vis några tips om personer de i sin tur kände som verkade tillhöra målgruppen.

Vilka nappade?

En person träffade jag på en fest, en fick jag tips om via en vän, en hade jag träffat tidigare i ett annat sammanhang och hört hade intressanta idéer, en nappade på Arbetarrörelsens folkhögskola och fem hörde av sig efter mail- eller facebookinbjudan. Dessa bad jag lite kort berätta dels om sina visioner eller praktiska exempel på förhållningsätt till arbete som gynnar jämlikhet och omsorg om miljön, och dels deras samhällsposition. Tre av de som hörde av sig via mail och facebook svarade inte och en tackade jag nej till, då den enligt mina kriterier var för privilegierad (vit, medelklass, heterosexuell man utan funktionsnedsättning, dock med småbarn men detta missgynnar oftast inte män utan kvinnor). Kvar blev de fem personer som jag bygger min studie på.

4.1.3 Reflektioner

Det var tidigt tydligt att ju mer *lika* personerna var mig desto lättare var de att hitta. Här kommer några tankar kring det.

Det fanns en rädsla i mig att inte göra mig begriplig hos personer som jag, får för mig, ligger långt

borta från min samhällsuppfattning. Detta gjorde det till en större ansträngning för mig att ta mod till mig att söka upp dem.

Det är mycket troligt så att jag drar mig till likasinnade och att andra också gör det. Vi har massa fördomar om varandra och dessa hindrar oss från att komma nära. Det är bara att försöka bryta sådana mönster så mycket det bara går. Men att bryta mönster tar lite mer tid än att göra som en brukar.

Då jag tillhör några av de grupper som uppsatsen riktar sig till var det inte bara en nackdel att hitta personer som var mig lika. Jag valde helt enkelt att använda mig själv som ett verktyg för att få intervjuer med representanter från de grupperna. Det kan till exempel vara så att personerna ville berätta sina idéer på grund av att de kände tillit till mig just för att vi var lika i vissa aspekter.

En nackdel är risken för att jag övertolkar respondenternas svar för att jag tror mig veta vad de menar för att jag känner igen resonemangen. Detta försökte jag undvika genom att kolla av med respondenterna om jag tolkat dem rätt under intervjun genom att ställa en följdfråga i stil med ”*menar du så här?*” eller ”*vill du ge några exempel på detta?*”.

En annan nackdel med att vara *för lika* kan vara att respondenterna försöker svara som de tror att jag vill att de ska svara. Här kan i och för sig lika status vara en fördel då jag varken kan erbjuda dem någon ekonomisk kompensation eller någon statusposition i övrigt⁷. Däremot kan jag genom att vara ett trevligt sällskap bidra till att det skulle vara svårt för respondenten att säga något som den tror jag inte håller med om, då *den trevliga stämningen* skulle störas. Det kan låta väl banalt, men jag menar att detta är en stor orsak till att vi inte påtalar orättvisor för jämnan i vår vardag. Jag har uttryckligen frågat efter respondenternas åsikter och varit uppriktigt nyfiken på dessa, vilket jag hoppas gett ett utrymme för dem att faktiskt säga vad de tycker.

4.1.4 Problematisering av ”*missgynnad på arbetsmarknaden*”

Jag har använt begreppet missgynnade vilket jag här tänkt problematisera utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv.

Det finns en poäng med att visa på hur en samhällsstruktur missgynnar vissa grupper för att kunna få till en förändring. I denna studien utgår jag ifrån att personer som tillhör grupper som idag diskrimineras på arbetsmarknaden är missgynnade.

Missgynnad blir här definierad efter den kapitalistiska patriarkala strukturen som idag ger privilegier till vissa grupper i form av ökade tillgångar till pengar. Pengar som i dagens samhälle ger

⁷ Dock är statuspositioner relativa och vad jag uppfattar som status är inte nödvändigtvis vad en annan uppfattar som status. Se Problematisering av ”*missgynnade på arbetsmarknaden*”.

dig makt då du kan byta ut dessa till i stort sätt vilka resurser som helst.

Jag skulle också kunna fråga efter de som är missgynnade utifrån en annan diskurs. Där vi kan beskriva en verklighet där privilegierade till exempel är de som har goda nära relationer till andra människor, till djur och till naturen. De som dagligen ser att vi hör ihop med varandra. De som lyckas att inte gå in i den samhällsnorm där karriär och prestige är vägledande. Med denna definition blir målgruppen missgynnade en helt annan.

De som jag genom min fråga definierar som missgynnade kan mycket väl känna sig otroligt privilegierade, vilket också var fallet hos flera av respondenterna.

4.2 Insamling och analys

Jag har gjort enskilda samtalsintervjuer som varat i ungefär en timma. Fyra har jag intervjuat hemma hos dem, och en person genom internet efter hens önskemål. Alla har själva fått välja om de vill vara anonyma eller inte, vilket tre av dem valde.

Jag har valt att ha öppna frågor för att ge respondenterna tillfälle att komma med synsätt och teman jag inte förutsett. Intervjufrågorna följer den första, tredje och fjärde frågeställningarna för uppsatsen. I intervjuguiden (se *Bilaga 2: Intervjuguide*) har jag tagit med ett gäng följdfrågor på olika teman som jag stött på under förarbetet, för att använda OM respondenten tar upp dessa. I några av intervjuerna använde jag dem också för att efter en öppen fråga fiska efter om de hade tankar kring dessa frågor. I resultatdelen (kapitel 5) presenterar jag respondenternas berättelser utifrån vad jag har tolkat varit deras viktigaste poänger.

För att svara på min andra frågeställning har jag utgått från två dokument:

Socialförsäkringsutredningens *Samtal om socialförsäkring nr 4* som redogör för arbetslinjens historiska framväxt i Sverige. Och Moderaternas senaste handlingsprogram, där jag redogjort för den politik som handlar om arbete, jämlikhet och miljö. Det är detta som redovisas i föregående kapitel, *3 Den dominerande arbetsmarknadspolitiken*.

Min analys av intervjuerna och texterna har varit utifrån den tidigare forskningen och de teoretiska utgångspunkterna jag presenterat. Analysen har varit kvalitativ där jag jämfört olika resonemang från intervjuerna och den dominerande politiken med teorin. Resultatet presenteras i kapitel *6 Diskussion*.

5 Resultat

Här kommer jag att presentera resultatet från intervjuerna. Varje intervju presenteras var för sig och börjar med personernas samhällsposition. Efter det redovisar jag svaren på första, tredje och fjärde frågeställningen. Den sista frågeställningen kommer att besvaras i diskussionskapitlet, där diskuterar jag också resultatet av de övriga frågeställningarna.

Under varje intervjuresultat är alla ord och meningar som är kursiva och inom citationstecken citat från den intervjuperson som stycket handlar om. Kim, Lo och Eli har valt att vara anonyma så de heter egentligen någonting annat.

5.1 Kim

5.1.1 Samhällspositionering

Kim kommer *”från någon slags bottenkrap av medelklassen”* med icke högt utbildade föräldrar, men har själv pluggat mycket på universitetet och har mycket vad hen kallar för *”medelklassskills”*. Hen är uppvuxen i Sverige med svenska föräldrar. Hen har tidigare varit långtidssjukskriven i olika grad mellan år 2003 och år 2011 och haft *”tung psykiatriska diagnoser”* som gör att hen idag förhåller sig till olika saker för att må bra i sitt liv.

Kims huvudsakliga syssla är att skriva. Det genererar lite pengar men tar väldigt mycket tid. Hen har en fast anställning på 50% inom kommunen där hen jobbar med funktionshindrade, mest unga personer. Utöver det har hen en gård där hen försöker leva så enkelt som möjligt genom att odla mycket av sin mat och värma huset enbart genom ved från egen skog.

Kim är 36 år, lesbisk och identifierar sig som kvinna, men säger att hen har *”väl en ganska könsöverskridande identitet ändå.”* Vid frågan om det är något annat hen tror kan missgynna hen på arbetsmarknaden, svarar hen att hen lever ett ganska udda liv. Att vara kvinna och bo själv och ha en gård. Vilket gör att hen kompenserar för det genom att *”göra saker för att verka normal, för att folk ska kunna relatera till mig.”*

5.1.2 Visioner och praktiska exempel

Kollektivism i stället för individualism

Kim anser att dagens arbetsmarknad är hård genom att den är så individualistisk. Alla ska klara ut sina egna liv och klara av exakt samma saker. *”Det är väldigt svårt att få utrymme för olika typer av människor. Det gör att det blir en utsortering där vissa räknas och andra inte. Och där det krävs*

en extrem normalitet och hög funktionsgrad för att kunna få finnas på arbetsmarknaden.”

Hen beskriver en situation när hen blev tillfrågad av sin chef om hen kunde jobba natt. Då hen vet att hen inte fixar att jobba natt för sin hälsa tackar hen nej men utan att tala om varför, då hen inte vill avslöja att hen varit sjukskriven tidigare. Hen blir då både rädd för att avslöja sin tidigare sjukskrivning, och för att tacka nej och kanske då ligga risigt till för att bli uppsagd så fort tillfälle ges. *”Och då har jag ändå den tryggaste anställningsformen.”*

Kim vill ha ett mycket mer kollektivistiskt samhälle *”det MÅSTE gå att tillsammans bygga upp ett samhälle där människor kan vara olika, och där människor jobbar med olika saker som behövs, och där vissa människor är jävligt kapabla och där andra inte är det, och att det finns ett utrymme för människor att vara det dom är. Där det kan finnas en strävan efter att människor ska må bra, och hjälpas åt med det som behöver göras.”* Hen menar att människor ska göra det som funkar för dem att göra och få det dem behöver.

Kim anser att organisering kring vilka arbeten vi ska göra och hur resursfördelningen ska se ut behöver ske på mycket mer decentraliserade nivåer i samhället, där folk kan ha inflytande. Hen menar att det är i mötet mellan människor som saker händer och där kan vi komma fram till bra lösningar.

Arbetstidsförkortning

Det största problemet säger Kim är att det finns de som arbetar väldigt mycket för att överhuvudtaget kunna försörja sig, men så finns det också de som arbeta väldigt mycket som rent ekonomiskt inte behöver det men *”då är man inne i någon annan karusell där du kanske gör karriär eller där det bara finns heltidsjobb fast du kanske skulle klara dig på en halvtidslön.”* *”Folk offerar sina liv för sina arbeten även om de inte vill det. Och att det finns en väldigt stark norm kring att, om du är en människa som räknas, så lönearbetar du väldigt mycket.”* Kim beskriver hur arbetsnormen blir som naturlagar vilket hen tycker är väldigt märkligt *”För det är ändå ett system som är skapat av människor och är oerhört föränderligt.”* Kim menar att genom att vi arbetar så mycket har vi varken energi att ifrågasätta eller göra annat i vårt liv som vi kanske skulle vilja. Kim uttrycker det som en livsstöld. Arbetstidsförkortning är därför enligt Kim något som skulle kunna göra *”en enormt stor skillnad och frigöra enormt mycket kreativitet hos människor och kunna göra allt mycket mer rättvist och bättre och mindre konsumistiskt och ohållbart”.* *”Jag tror att det är en väg emot att människor ska ha mer tid till sig själva och varandra och ha lite mer distans till sina arbetet.”* Visionärt skulle det kunna vara väldigt annorlunda, menar Kim: *”Jag tänker nog också att de inte skulle behöva vara lika stor skillnad*

mellan arbete och fritid om det fanns utrymme för människor att vara sig själva i det dom gör. Och där de kanske inte behöver tjäna lika mycket pengar .”

Minska produktionen och överkonsumtionen

Kim säger att miljömässigt måste vi ändra på överproduktionen och överkonsumtionen. Dels genom att vi *”helt enkelt inte skulle producera massa saker som är ohållbara. [...] Vi måste bygga en hållbar värld. Därför är det jätte jätte jätte många saker som inte ryms som finns nu som är självklarhet men som inte får plats, för det går inte.”* Dels handlar det om *”att många jobbar mer än de behöver för att upprätthålla en konsumtion som inte håller.”*

Kim menar att mycket av det arbete vi utför idag är destruktivt och för oss mot en undergång för människorna och jorden. *”Det skulle vara väldigt centralt att det arbete som utförs på något sätt inte är att bryta uran till kärnkraftverk, att det arbete som utförs inte är jättedestruktivt. Precis som man inte tycker det är schysst att sälja knark för att det är destruktivt. Det är så många saker som är precis lika destruktiva, eller kanske ännu mer destruktiva än att sälja knark.”*

Förändring i det stora och i det lilla

Kim tror att för att uppnå riktig jämlikhet krävs det en *”världsomspännande samhällsomvandling”* med en ny syn på vad arbete är och vad människan är. *”Sen kan det ju bli mer jämlikt i det lilla genom mindre löneskillnader, [...] och att man har en A-kassa som fungerar, [...] det är ju ändå en jävligt viktig symptomlösning.”* Många av dessa saker som inte är stora visioner men som ändå är viktiga politiska beslut, som att försäkra A-kassan *”samtidigt som arbetsmarknaden blir mer och mer hård,”* anser Kim har försämrats med Alliansen i regeringen, även om de påbörjades innan regeringsskiftet.

Medborgarlön

Kim tar upp medborgarlön som en del av en lösning för ett jämlikt samhälle. *”Jag tänker att det ska finnas en basinkomst i samhället, [...] som alla människor får helt enkelt. Att vi skulle dela på pengarna och att vi skulle dela på sysslorna.”* Realistiskt sett tror Kim att människor kan få tjäna mer än medborgarlönen för att det ska kunna genomföras, men hans vision kring medborgarlön är att alla ska få samma. *”Jag vill ju verkligen ha ett extremt rättvist samhälle helt enkelt. Så i min vision skulle folk ha samma medborgarlön. Sen är det klart att är man sjuk behöver man mer pengar för att köpa mediciner och gå till läkaren, eller om man behöver personlig assistent måste man kunna betala det.”* Kim menar att det inte är arbetsinsatsen som ska avgöra hur mycket resurser du får, *”människor ska göra det som funkar för dem att göra och människor ska få det de*

behöver.”

Kim tar också medborgarlönen som ett exempel på hur vi fastnar i ett tankesätt. *”Medborgarlön verkar vara ett system som skulle funka väldigt bra, även rent ekonomiskt. [...] att det därför borde kunna vara ett helt realistiskt alternativ.”* Ändå upplever Kim det som att medborgarlön är *”ett alternativ som ingen kan kännas vid nästan nu, för att då är det som om arbetslinjen är någon slags religion.”*

5.1.3 Känslor kring att prata om sina visioner

Kim upplever att hen pratar om sina idéer kring arbete ganska mycket, men att det i allmänhet pratas alldeles för lite om dessa frågor. Hen beskriver att det känns väldigt olika i olika sammanhang. Att på jobbet pratar hen om förändringar *”i det lilla”* som att inspirera kollegorna till att gå ner i arbetstid, och då kan det kännas väldigt hoppfullt. Men när hen pratar mer i det stora perspektivet med politiskt engagerade *”kan det kännas tungt och stort och svårt och ganska jävligt.”* Och hen förklarar vad som känns tungt i det stora: *”att vi sitter här skitmånga människor som utför en massa sysslor som inte alls behövs och som kanske är helt destruktiva och gör att jorden går åt helvete. Och det gör vi för att få pengar så att vi kan köpa saker som slavarbetare har tillverkat i andra länder.”*

5.1.4 Hur ser motståndet ut

”Det är en skitsvår balans mellan att tjäna så mycket pengar att det går att klara sig och att inte lägga för mycket tid på fel saker.” *”Jag tänker ju otroligt mycket hur jag ska försörja mig utan att jobba så mycket att jag försvinner som människa, så jag inte kan göra det jag ska i mitt liv.”* Kim upplever att det är så mycket hen inte kan påverka. Som till exempel att *”du måste skapa så mycket trygghet själv, det är så himla individualistiskt”* *”Då behöver du också jobba mer för du behöver ha mer marginaler, för du vet inte vad som kommer hända om du blir arbetslös.”* *”Det är någon slags rädsla, en rädsla för att hamna utanför, en rädsla för att bli av med jobbet, som hela tiden finns.”*

5.1.5 Vad ger dig skjuts framåt

Det som ger Kim skjuts framåt åt att leva de liv hen vill leva, är mycket i det lilla. *”Jag älskar min arbetssituation. Jag älskar att skriva jättemycket, jag älskar den här gården och jag älskar mitt jobb. Det är skitjobbigt att få det att gå runt ekonomiskt, eller väldigt ansträngande. Det är jobbigt att jobba så mycket, alltså det är väldigt mycket jobb att ta hand om den här jättestora platsen [gården] själv, det gör jag inte själv men med hjälp av vänner, men det är ändå jag som har*

ansvaret för den. Men jag drivs av att jag känner att det tillsammans ger mig ett sjukt meningsfullt liv. Jag drivs av att jag kan göra det, av att jag är frisk, och av att jag fattar att det finns inget jobbigare än att vara sjukskriven, i alla fall för mig”

”I det här lilla så känner jag också att det på något sätt är viktigt vad jag gör och att det gör någon slags skillnad. Jag känner att jag har ett liv där jag väldigt mycket lever min dröm, att jag kan hålla på med det kreativa jag vill göra och samtidigt genom att jobba mycket fysiskt här på gården hålla nere mina kostnader och samtidigt kan jag försörja mig på ett jobb som känns väldigt meningsfullt.”

5.2 Lo

5.2.1 Samhällspositionering

Lo placerar sig i övre arbetarklassen, med en lågutbildad mamma och en pappa som är civilingenjör och jobbar i verkstad. För hens egen del har *”högskoleutbildning inte känts helt självklart, men heller inte att bara fastna vid kassabandet på Ica. Mest att göra NÅGOT som leder till självförsörjning, oavsett om det är studier eller arbete, vad jag själv anser lämpligt”*. Hen har varit arbetslös och arbetat som telefonförsäljare innan hen *”flydde till studierna”*, och är nu sjukskriven sen ett år tillbaka för stress. Hen *”upplever inte att det skulle vara några problem att FÅ ett jobb däremot att orka vara kvar på det då jag inte är flexibel, stresstålig och social (inte varje dag i alla fall) vilket idag krävs på allt fler arbeten.”*

På frågan om kön svarar hen *”kvinna, men känner mig främmande för att definierar mig som sådan.”* Hen har *”i viss grad”* en könsöverskridande identitet. *”Men kanske inget som skulle märkas i en arbetsintervjusituation, om det inte krävdes att man som kvinna vore uppiffad, sminkad och väldigt kvinnlig och vän till sättet t.ex.”*

Lo är 25 år, bisexuell, född i Sverige av finska föräldrar och är diagnostiserad med Aspergers syndrom. Hen *”önskar att det vore okej att ringa till jobbet och säga att man har en mental förkylning idag, att man är trött mentalt och därför inte orkar gå till jobbet. Det borde tas på lika stort allvar och inte vara tabu.”*

5.2.2 Visioner och praktiska exempel

Arbeten anpassade efter människor

”Samhället måste sluta utgå och anpassas efter en vit frisk stresstålig medelklassman. Det finns fler människor här i världen och alla måste få plats, så alla kan bidra med sin del. Jag tror de allra

flesta människor faktiskt vill bidra till att samhället ska gå runt, och känna sig behövda på ett eller annat sätt, oavsett om det är med lön eller inte.” Lo ger exempel på att de flesta som är diagnostiserade med Aspergers syndrom är arbetslösa. *”Det är egentligen helt onödigt då de flesta med Asperger skulle kunna utföra ett arbete om arbetsplatserna var mer flexibla. Arbetsplatser där social interaktion kanske inte krävs varje dag, andra arbetstider, olika lång arbetstid, anpassning, hjälp och stöd”.*

Lo menar att det är politikernas syn på utanförskap som är problemet. Att de menar att alla som inte arbetar lever i ett utanförskap. Lo känner inte själv att hen lever i ett utanförskap och säger att: *”Det är de [politikerna] som försöker stänga oss icke-arbetande utanför, peka ut oss, som att det vore något hemskt fel man begått, som att man inte får vara med, om man inte betalar in skatt.”* *”Det finns många människor i vårt samhälle som inte kan arbeta med vanliga jobb, barn, äldre, sjuka, arbetslösa, folk som inte kan språket, utbildade, folk som vårdar sina anhöriga. Alla dessa människor bör ha rätt till samma trygghet och rättigheter som övriga människor oavsett om de för tillfället inte kan bidra, eftersom jag inte ser något egenvärde i att man arbetar. En del arbete som utförs är ju dessutom kontraproduktivt i längden för samhället, det vore bättre om de arbetarna levde på socialbidrag ”* och Lo tar upp några exempel: *”försäljare och reklamare som försöker få folk att konsumera mera, köttindustrin, bilindustrin, oljeindustrin osv”*

Förändrad syn på vad arbete är

”Hela synen på vad arbete är nuförtiden är fucked up, det handlar inte längre om att arbeta för att leva och skapa det samhället behöver. Det handlar om social status, att inte vara ensam om dagarna, ha nåt att göra (så kallad "sysselsättning") man är en dålig människa om man inte gör det. Man ska se nån slags stolthet i att man försörjer sig själv, man ska ha ambitioner om att bli nåt istället för att göra nåt gott för världen.[...] Ska jag arbeta så ska jag göra det för att det jag har att erbjuda behövs i samhället, för att andra ska må bättre. Tills dess är jag gärna arbetsfri, det skadar samhället mindre ibland att folk är så kallat "arbetslösa", istället för att de jobbar på ställen som bidrar till samhällets förfall, som typ donken [Mc Donalds]. Ordet "arbetslös" är gärna ett ord som får försvinna helt.

Dela på arbetena och jobba mindre tid

För Lo är stress den viktigaste frågan, då folk faktiskt dör av stress så som arbetssituationen ser ut idag. *”Jag tycker att det är viktigt att vi börjar dela på arbetstiden tillsammans, så alla som kan jobba jobbar, men alla jobbar väldigt mycket mindre. Antingen med bibehållen lön, vilket jag antar kommer få störst gehör, eller med sänkt lön, då förmågan till konsumtion kommer minska.”* Hen

menar också att vi behöver ett förändrat synsätt på vad som är viktigt i livet. Hen menar att *”tid är mer värt än pengar och saker. Tid till att lära sig, umgås, vila, skapa.”* *”Idag kämpar folk för rätten till heltid, men jag kämpar för rätten till deltid. Att inte vilja arbeta mycket utan att [för den sakens skull] anses vara lat eller oseriös eller som en parasit. Jag vill arbeta för att leva, inte leva för att arbeta.”*

Annan fördelningspolitik

För att uppnå en flexibilitet utan att tumma på tryggheten säger Lo att arbete bör organiseras av hela samhället istället. *”De styrande måste satsa pengar på det offentliga. Vi måste fråga oss vilka jobb som verkligen behöver göras för att vi ska behålla en bra levnadsstandard, inte vilka jobb folk kan ha bara för att få in pengar och betala in skatt.”*

I grunden, säger Lo, handlar det om att fördela resurserna och arbetskraften annorlunda *”Idag använder vi ekonomin som ett fördelningsverktyg, men jag önskar att vi hade politiska åtgärder till det istället, kanske en myndighet som går in och styr upp så att alla får det de behöver, att vi litar på vår solidaritet framför ekonomin.”* Medborgarlön eller liknande skulle kunna vara en lösning anser Lo.

5.2.3 Känslor, motståndet och skjuts framåt

Lo uttrycker ett vitt spektra av olika känslor när hen pratar om sina visioner; lugnt, skönt, viktigt och frustrerande. Hen känner frustration över att motståndet är så starkt i världen. Hen tycker hen möter motstånd *”så fort jag pratar med någon som inte är vänster”*.

För att nå visionerna skulle hen behöva *”en stark och tydlig organisering”*. Annat som peppar Lo framåt mot visionerna är *”att prata med andra som håller med mig. Att få någon som inte riktigt höll med mig från början att ändå se något vettigt i det jag säger. [...] Blir även peppad av att höra i media att fler tänker och försöker agera åt rätt håll.”*

5.3 Eli

5.3.1 Samhällspositionering

Eli kommer från medelklassen och är utbildad civilingenjör, svensk, 33 år gammal heterosexuell man. Hen har arbetat med vindkraft och startade eget bolag strax innan hen vid 29 års ålder fick en stroke. Det har gett Eli dels fysiska funktionshinder som främst märks på att hen haltar och att vänstra armen och handen inte fungera som förut, dels kognitiva skador som till exempel gör det

svårt att titta på kartor och att visa delar i periferin försvinner. Hjärnskadnan gör också att Eli blir extra trött och har koncentrationssvårigheter. Enligt Eli är det mest de kognitiva sakerna som försvårar hens arbetsituation då hen *”inte tänkt lönearbeta fysiskt ändå”*.

Sedan stroke har den huvudsakliga sysslan för Eli varit rehabilitering. *”Sjukgymnastik och arbetsterapi de första tre åren i alla fall, sen har det blivit mera slackertillvaro. Man kan ju inte träna 8 timmar om dan det går ju inte att köra rehab så länge.”* *”Jag skulle vilja ha något mera fast, uppstyrt att ägna mig åt så jag vet vad jag ska göra om dagarna. Samtidigt är det rätt kul, jag håller på att flumma runt affärsprojekt som jag vill göra.”*

På frågan om det är något annat som hen tror skulle missgynna hen på arbetsmarknaden svarar Eli: *”Nä det tror jag inte, tvärtom. Hade det inte varit för stroke hade jag haft ett bra läge på arbetsmarknaden.”*

5.3.2 Visioner och praktiska exempel

Driva eget bolag

Eli har alltid lockats av att driva något eget. *”[...] har man någon kul idéer man vill göra känns det mycket naturligare än att jobba åt någon”*. Strax innan stroke startade Eli, tillsammans med en kompanjon ett vindkraftsbolag. Eli berättar om när hen vaknade upp efter koma hen fick av stroke: *”Det första [...] som jag minns att jag sa till någon läkare var att: -Tror du inte jag kan gå och jobba bara några timmar i veckan? -Det dröjer nog, sa dom. Och det gjorde det. Men innan jag somnade så var jag ju jätteengagerad, det var ju skitkul att starta ett bolag. Därför ville jag tillbaka”*. Efter stroke blev det istället arbetsträning på bolaget, men det skar sig med partnern så där är Eli inte längre kvar. De senaste åren har affärsidéerna varit en ekolivsbutik och nu senast att driva vandrarhem på skolorna under sommarloven.

Frisk miljö

Eli och hens läkare var inte överens om Elis förmåga till att arbeta. Eli berättar vad läkaren sagt: *”Ska du söka jobb på den öppna marknaden så vill inte jag vara din läkare längre för jag tror inte att du klarar det, du bara strular till det för dig, tyckte hon. Men jag tyckte det var värt det så jag sket i det och sökte [jobb] ändå.”* *”Det kan ju tänkas att jag är naiv och inte ser mina begränsningar och så där. Men samtidigt jag ser ju att jag klarar mitt liv. Jag har ju ett rikt liv. [...] Jag ser att jag har kognitiva begränsningar och tycker ändå att jag inte är så illa där att jag inte kan jobba.”*

Läkaren föreslog en plats på Klippan kooperativet som är en verksamhet för hjärnskadade. *”Det*

verkade väl trevligt på sätt och vis men [...] jag vill vara i en frisk miljö.” Eli uttrycker att hen varit så länge bland sjuklingar och blivit desillusionerad av arbetsterapeuter ”som vill så mycket väl men inte riktigt kan, tycker jag. De vill hjälpa mer än de kan, och det är jag trött på så därför vill jag inte gå och dra på lågvarv som jag ansåg att det var där på Klippan kooperativet. [...] hunddagis var en grej, och papperstillverkning, manuell, var en sak och bageri, det var väl dom grejerna dom hade. Lite kul att hålla på att pilla med säkert men inte som ersättning för lönearbete.”

Meningsfullt arbete

Ett bra arbete ska enligt Eli vara meningsfullt för mer än de närmast berörda, att det bidrar med något och gör någon skillnad. *”Och då tyckte jag att vindkraft var det” “[Men] många ingenjörsjobb faller ju bort av det skälet. Det är väl bra med mobiltelefon och bilar också men det är för mainstream, jag vill göra något som driver på mera i en ny riktning.”*

Ett arbete menar Eli är *”något uppstyrt där jag får betalt.”* Där det finns någon som förväntar sig något av en, en kombination av att långsiktigt få det att ekonomiskt gå ihop och, inte det enda, men ett sätt att få uppskattning. *”När jag leker med tanken att starta odling i kvarterat hade det varit en meningsfull syssla. Men utan lön hade jag saknat att vara med i mainstreamsamhället och få en försörjning.”*

Arbeta deltid

Eli har sökt några ingenjörsjobb men får uppfattningen att det är svårt att kunna jobba annat än en styv heltid i den branschen. Hen var tidigare heltidsanställd på ett vindkraftsbolag och insåg att *”shit, hur kan folk jobba heltid det vill jag aldrig göra.”* *”Jag minns det tydligt att jag tyckte det även innan stroke. Det är ju ännu tydligare nu. Då hade det säkert funkat men det hade bara känts så fattigt att behöva göra det, eller inte ha någon tid. Jag tror alltid jag har varit ganska slö, eller långsam av mig som person. Så att hålla på att jäkta för att ha en pressad dag? Upp och direkt i med lite frukost och sedan iväg? Shit jag skulle få cellskräck om jag inte hade någon luft i schemat eller på dagen och kan soffa lite.”*

”Min far har inte jobbat heltid så länge jag har känt honom tror jag. [...] Det kanske är därför jag inte kan se mig själv jobba 40 timmar i veckan?”

Eli anser att det borde vara enklare rent systemmässigt att arbeta deltid. *”När jag blir arbetsgivare vill jag erbjuda folk att jobba deltid. Till min affär tänkte jag det skulle vara skitbra och ha, folk blir go`are på jobbet då.*

5.3.3 Känslor kring att prata om sina visioner

Eli känner sig oftast uppfylld av att prata om sina idéer, men kan ibland känna att hen borde hålla tillbaka för att *”snacka kan man göra när man har gjort någonting. [...] Nä men jag är så uppfylld många gånger så jag pratar med folk oavsett om jag tycker det är smartast eller inte.”* Responsen brukar vara positiv. *”Folk tycker det är roligt när jag berättar om vad jag ska göra. Att jag engagerar mig. Så uppfattar jag det.”*

5.3.4 Hur ser motståndet ut

En av Elis affärsidéer är att driva vandrarhem i studentbostäder och där tyckte Eli det ena bostadsbolaget hade tråkig attityd mot nya idéer, att det var lite *”så har vi inte gjort förut det går inte.”* *”Då tänkte jag: - Shit, jag tänker för nytt det får vara något som är närmare systemet.”*

Eli har inte upplevt det som att hens handikapp har varit orsaken till motstånd. *”De sa ingenting, jag vet inte om de tyckte det var känsligt att ta upp och säga liksom att: - Du är ju stroke-skadad du är nog mer wacko än du tror. Det kanske de tyckte, men var för finkänsliga för att säga något, vad vet jag.”*

5.3.5 Vad ger dig skjuts framåt

Vad som ger Eli skjuts framåt handlar både om kreativitet och viljan till delaktighet. *”De [mina idéer] är så självklart bra så jag måste göra dem, tycker jag. Ja men det är kreativt det är alltid kul att skapa och hitta på något. Och därtill vore det bra med försörjning på lite längre sikt. [...] vara med och bidra till samhället. Vara en del liksom.”*

5.4 Mizgin

5.4.1 Samhällspositionering

Mizgin är kurd, uppvuxen i Syrien med arbetarföräldrar. Hen är född muslim men praktiserande är lite *”si och så”*. Flyttade till Sverige när hen var 16 år. Mizgin har arbetat på pizzeria, som frisör och inom Göteborgs stad i förskolan och på gruppboende. Hen fick aldrig någon fast anställning utan enbart vikariat och när hen var på väg att bli inlasad fick hen med stor besvikelse inte längre fler vikariat i Göteborg stad⁸. Hen stämplade i två år innan hen började studera, först grundskolan och nu gymnasiet på folkhögskola. Mizgin är kvinna, 40 år, har fem barn mellan 13 och 23 år, varav

⁸ När du vikarierat inom kommunen i två år ska du enligt arbetsrätten få en fast anställning. Det förekommer då att vikarier som är nära två års gränsen inte längre får vikariat för att företaget ska slippa fastanställa dem.

tre bor hemma. Tidigare bodde de även med pappan till barnen men de är separerade sen 11 år tillbaka och pappan är utflyttad. Förutom heltidsstudierna är det att ta hand om barnen som Mizgin gör om dagarna.

5.4.2 Visioner och praktiska exempel

Vi behöver känna oss mer fria

Mizgin uttrycker att det är många människor i Sverige som känner sig kontrollerade eller övervakade, att det är någon annan som bestämmer vad vi ska göra. Att vi inte känner oss fria att själva hitta ett meningsfullt jobb. *”Det är alla människors dröm att det finns en mening när de jobbar, att de inte bara vill leva för dagen. De vill kämpa och jobba och också för att få lite extra pengar, för att de ska kunna göra roliga saker och inte bara jobba, äta mat, sova, jobba, äta mat, sova...[då] tappar man lusten.”* Mizgin menar att det är lagar och något i oss som får oss att känna oss övervakade. Hen beskriver det som att *”det är som programmerat”* att vi måste göra på ett speciellt sätt, fast vi inte riktigt vet om vi måste. Att *”du gör saker och ting fast du är emot det också, att det är någon annan som har bestämt att du ska göra det.”* Mizgin uttrycker det som att denna känslan är något som man växer in i i Sverige. Och hen vill inte att våra barn ska ärva den. Mizgin funderar mycket på om det är så att vi har jätteduktiga politiker som får oss att göra det de vill att vi ska göra, eller om de är jättedåliga och inte vet vad de håller på med och på så sätt bygger ett dåligt system som får oss att göra saker vi inte vill. Hen beskriver hur systemet övervakar medborgarna *”genom arbetsförmedlingen, genom socialtjänsten, genom sjukvården, apoteken,”* och att till och med grannar håller koll på varandra och ringer myndigheter. Hen beskriver hur socialtjänsten bestämmer över de som söker bidrag: *”De lägger sig i allting och bestämmer över dig.[...] Du får inte resa. Du får komma och visa dig varje månad. Till exempel efter sommaren måste du visa passen så du inte varit utomlands. Vad är detta för någonting alltså? Jag fattar ingenting. Man känner sig som man inte är människa längre. Eller hur? Jag pratar inte om mig själv, jag har aldrig varit i den situationen, men jag hör andra som har det.”*

Minska stressen genom minskade krav

Mizgin ser stora problem med stress i vårt samhälle. När vi blir stressade påverkar vi varandra. *”Vi får ont i lederna och vi får ont i huvudet, i ryggen, i magen [...] och vi behöver vård. Och vården betalar vi alla”* Mizgin menar att skulle vi känna oss fria skulle stressen släppa. *”Jag tror att här i Sverige, att de flesta som söker vård gör det på grund av stress. Folk de mår inte bra, för att de*

känner sig inte fria.” ”Att det är ett fritt demokratiskt land, är bara på pappret. [...] Jag kallar inte ett sånt land demokratiskt. [...] När de slutar att övervaka folk, så kan jag se att det är ett demokratiskt land.”

Kraven från myndigheterna borde minska enligt Mizgin: ”När du ställer krav på en person tappar den personen lusten, hon känner sig tvingad och då blir resultatet inte bra.” Mizgin vill se mer av att folk väljer själva vad de vill arbeta med. Att det finns flera olika alternativ. Att vi kan känna efter vad det är vi gillar att jobba med. Att vi ska känna oss stolta för det vi gör, att det inte ska vara så stora löneskillnader och olika värden på olika arbeten.

Hen tycker att det är bra med CSN som ger tillfälle att utbilda oss om vi vill det. Hen tycker också att arbetsförmedlingen och socialtjänsten ska finnas, men som ett ställe att få hjälp av, inte ett kontrollorgan. ”De ska hjälpa en personen för att den personen inte ska hamna i en krissituation, [...] Man behöver inte ställa jättemycket krav på den personen för det.”

Mizgin ger också exempel på att hen inte tycker att föräldrar borde tvingas till att söka jobb när det är massa jobb med att ta hand om barn. ”De [politikerna och lagarna,] ska inte tvinga folk. Till exempel en mamma med fem barn, ska inte känna att hon är tvungen att antingen jobba eller gå till skolan eller att hon ska gå till arbetsförmedlingen.” Den föräldern ska istället känna att hen gör ett bra jobb och inte, som Mizgin anser att det är nu, att man inte får något för det jobbet. Istället ska föräldrar få ersättning för arbetet med barnen. Till exempel genom att mannen får ökad lön från sin arbetsplats, men utan att mannen bestämmer över de pengarna, eller, om man är ensamstående, från staten, föreslår Mizgin.

Minskad konsumtion

Med tanke på miljön tycker Mizgin att mer arbete kan ske för hand för att minska fabrikenas utsläpp. Och att vi behöver tänka på konsumtionen: ”Om jag vet att fabriker släpper ut jättemycket gas och gifter och skada naturen. Då kan jag också tänka lite grann [...] att jag måste köpa, men mindre.”

Mizgin vill minska bilismen och främja cykel och kollektivtrafiken, vilken hen tycker borde vara gratis. ”Det ska vara gratis och de ska höja skatten, tycker jag för att det ska vara jämnare. Då blir det mindre bilkörning också”. Hen beskriver också hur passagerarna i kollektivtrafiken blivit mindre stressade den senaste veckan då Västtrafik (kollektivtrafiken i Göteborg) valt att ta alla kontrollanter ur tjänst efter en incident där kontrollanter eventuellt begått tjänstefel när det vid en kontroll varit våldsamma: ”Ibland kan jag se att passagerarna kommer in [på spårvagnen] och kollar så här fram och tillbaka efter kontrollanter. Efter att de fått veta att kontrollanterna inte ska

jobba fram tills på måndag. [...] du vet, de pustade ut, det kändes skönt för dem.” Det var också många från Mizgins skola som tog bussen eller spårvagnen istället för bilen under dessa dagar.

Medmänskligheten

Mizgin tycker att vi idag blivit fega och egoistiska. Att vi inte längre hjälper varandra när vi ser att någon behöver hjälp. Att vi glömmer bort att andra också är människor precis som vi. Hen påminner om att vi bara är besökare här på jorden: *”Man ska göra sitt bästa. Man ska hjälpa varandra. Vi är människor. Vi är bara främmande här på jorden, bara främmande, vi kommer att dö. Eller hur? Om jag inte gillar dig. Behöver jag ändå inte skada dig.”*

5.4.3 Känslor kring att prata om sina visioner

Mizgin uttrycker att hen inte hinner prata politik på grund av stressen omkring henne. *”Jag tycker inte jag pratar tillräckligt faktiskt. Jag vill jättegärna prata mer. Jag har jättebra idéer.”*

Hen säger också att just för att hen gillar att prata politik gillar inte kvinnorna henne. Att hen känner sig utanför: *”De vill hela tiden prata om att de har köpt en ny tv, att de har köpt en ny bil, att de har bytt sina soffor, [...]. Och jag skiter i det, jag bryr mig inte. Mina ögon och mina öron är stängda. [...] det är inte det viktigaste för mig. Och ny matta och jag vet inte, de har varit i det landet och de har ätit si och så. Jag bryr mig inte om det alls. Därför är jag utanför, jag känner mig utanför.”* säger Mizgin med en stor suck

5.4.4 Hur ser motståndet ut

Motstånd kan Mizgin känna när folk kollar snett på hen. Istället ska vi respektera varandra. *”Man ska kunna prata fritt, när man pratar politik. Man ska vara lika värda. Även om jag kan det som jag kan, och du kan jättemycket mer än mig, ska du inte kolla snett på mig eller säga att hon är efterbliven. [...] Då tappar man lusten och man känner sig mindre värd. Att det som jag har sagt bara är skitsnack, jag kommer känna mig jätteliten.”* I stället borde vi, oavsett om vi innan diskussionen kunde mer i ämnet än den andra, inse att det alltid finns något nytt att lära sig av den man diskuterar med, förklarar Mizgin.

5.4.5 Vad ger dig skjuts framåt

Det som driver Mizgin är att hen vill att vi alla ska få det bättre. *”Jag lägger jättemycket energi på det som jag tänker på [politiken], för att när jag bor i ett land och jag tänker att det är mina barns framtid här och min framtid också är här, (även om jag är 40 år så bryr jag mig inte [om åldern]). Jag vill ha det bästa för detta landet, jag vill att det ska gå framåt och framåt för vare dag. Och bli*

bättre och bättre och bättre och bättre. Det är därför jag bryr mig.” Men hen önskar att hen hade mer stöd i politiken. *”Ja, mer vänner som lyssnar och har intresse, och ja, som man kunde skapa någonting som varade med.”*

5.5 Lovisa

5.5.1 Samhällspositionering

Lovisa är *”100% bondebarn”*, uppvuxen på ett mindre familjejordbruk. *”De har blivit medelklass när mina föräldrar har tjänat mer pengar på sitt egenföretagande. Men att det också är arbetarklassvärderingar. Kanske också lite överklass för att man är rädd att förlora någonting, att man har mycket att försvara med gården och så.”*

Lovisa är 26 år, kvinna inte helt hetero, svensk med svenska föräldrar. Hen har en hörselnedsättning, vilket gör att hen undviker jobb med hög ljudnivå. På frågan om det är något annat som hen tror kan diskriminera hen på arbetsmarknaden svarar Lovisa: *”Jag kan ju känna mig diskriminerad och lite som ett ufo så där med liksom vilka värderingar och vilken stil man har, vilken frisyra jag har och så. Att det känns som jag inte alltid blir tagen på allvar men det kanske är för att jag är ung och kvinna. Och att det är mycket möjligt att det bara är mina spöken och fantasier.”*

Hen bor kvar på gården, där hen är uppvuxen, tillsammans med sin systers familj och sin pappa, och renoverar en vagn att bo i. Förutom vagnsbygget odlar Lovisa en del, pluggar på halvfart och har mycket fritid som är en del av en tydlig riktning och intention i hens förhållande till arbete. Hen jobbar också två helger i månaden i kommunen med lägerverksamhet för funktionsnedsatta där hen får sin inkomst på ca 6 000 kr i månaden efter skatt. Då bor hen gratis och har enbart sig själv att försörja.

Lovisas taktik med arbete har länge varit att jobba lite och intensivt för att ha mycket fritid till att göra det hen egentligen velat. *”Jag har aldrig haft något fokus på vanligt lönearbete eller på pengar eller så där. Jag har gjort lite det och lite det och lite det, vad jag har tyckt varit intressant.”*

5.5.2 Visioner och praktiska exempel

Stödja varandra för att hitta vad vi vill bidra med

Lovisa ser det som att människans vilja till att bidra till samhället är *”en naturlig drivkraft. Att vi vill känna oss meningsfulla och vi vill ha ett sammanhang och vi vill komma till vår rätt , och det är*

inte någonting som man behöver eller kan pressa fram” Hen menar att i varje människa finns alla olika kvaliteter och vi väljer vilka vi vill utveckla. Och får vi bara syn på att vi är en samarbetande art så är det de kvaliteterna vi måste uppmuntra.

Lovisa berättar att hen har hittat äldre personer i sitt liv som fungerat som mentorer för hen: *”som tror på mig och vilka kvaliteter som jag vill utveckla i mig själv och vilket arbete jag skulle kunna göra, som ser det och bekräftar mig i det.”* Hen upplever att det råder *”helt andra värderingar ute i samhället. Att de frågar inte vem jag är, vilka mina kvaliteter är, vad jag vill bidra med, vilken bild jag vill växa in i i den här världen.”*

Lovisa menar att vi behöver stödja varandra i att hitta våra vägar. *”Jag tänker att det finns så mycket arbete som behöver göras, det är helt enormt mycket arbete som behöver göras. [...] Vi måste förändra världen. Så att stödet för människor och särskilt unga människor att tro på sig själva och hitta sin väg blir så essentiellt. Att vi ska tro på att vi är dom som ska hitta ett annat sätt.”* Och hen tillägger att: *”det handlar också om att se och uppvärdera älderskapet, för så länge det inte görs kommer det inte finnas några äldre som kan se och uppleva mening för att finnas för yngre personer.”*

Att föra de filosofiska diskussionerna om livet

Lovisa ifrågasätter också vad hen menar är *”en utbredd lojalitet med att man måste arbeta”*, och att det är *”resultatet och prestationen som är det viktigaste. Att man bli värderad efter prestationen har blivit den naturliga följden av att om man inte jobbade som dörar så dog man på den här gården för några hundra år sedan.”* Men hen menar att nu måste vi bryta oss loss från de värderingarna för att bli mer konstruktiva för världen för annars *”kommer vi fortsätta arbeta ihjäl oss och fortsätta producera skit som ingen behöver och vi kommer eventuellt gå under som art i det långa långa loppet.”* Lovisa efterfrågar de filosofiska diskussionerna; vad är arbete för något, vad är ett gott liv, när känner vi oss lyckliga, när känner vi frid? Hen tar exempel från en partiledardebatt nyligen: *”ingen pratar om arbete längre och frågar de här frågorna längre utan alla är för sysselsättning och tillväxt men det är ingen som frågar VAD det är vi ska göra.”*

Lovisa fortsätter med att berätta hur hen ser på värde: *”Jag letar efter vägar ut ur att tänka att jag är vad jag presterar för så kan det inte vara. Jag tror att värde är något helt annat. [...] Jag tror att jag är precis lika lycklig när jag utför ett hårt arbete som när jag sitter och vilar. Jag tror att jag mår bra av att arbeta och jag vill arbeta och jag vill bidra. Men att göra varje sak för sin egen skull och inte för något resultat som jag ska kunna sätta en fjäder i hatten, eller bli värderad efter.”* Hen förklarar vad som händer när prestationerna bestämmer hens värde och hur hen försöker ändra

på det: *”Jag har inte kunnat vara en öppen individ, alltså som lär mig av det jag gör, och drar nya slutsatser, och är nyfiken och kreativ och kanske går andra vägar. Utan det har handlat om att uppfylla ett ideal. [...]Nu går jag efter tesen att vad händer om jag kanske får mycket mer tillgång till mina egna kvaliteter, ifall jag går efter nyfikenhet och viljan att skapa i stället för att värderar mig själv efter vad jag gör?”*

Arbete är liv och liv är arbete

Genom sin uppväxt i ett familjejordbruk skiljer inte Lovisa mellan arbete och det vanliga livet. *”På så sätt är ju arbete liv och liv är arbete. Och det är dom idealen jag letar efter. Var jag kan komma till nytta och var jag ska tjäna mina pengar, vilket jag uppenbart måste. Att jag kan vara på en plats som känns så meningsfullt att det inte blir den uppdelningen.”* Hen beskriver hur hen tycker att det är på flera arbetsplatser: *”Många arbeten är ju så, att man är så nedvärderad och det är så tråkigt och alla är underbetalda och sura på varandra så att man går dit och stänger av sig, och så utför man bara sina sysslor. Och så sätter man på sig ingen när man kommer hem. Fast det gör man ju inte då, utan då kanske man fortsätter att vara avstängd och trött, för att man har inte kunnat värdera arbetet att ta hand om gamla människor eller städa toaletter eller sådär. Och de är jätteviktiga arbeten som helt klart inte blir värderade. Eller att de bli värderade fast jävligt lågt.”*

Minska sina utgifter och främja sammanhållningen i lokalsamhället

Lovisa har två strategier för att minska delningen mellan arbete och övriga livet. Dels ger hen sig mer frihet från lönearbete genom att ha så låga utgifter som möjligt, både genom att bo billigt och att odla mycket själv, för att ha tid att göra det hen vill.

Dels funderar hen mycket på sammanhållningen. *”Hur en by eller en gata eller ett hyreshus kan hjälpa varandra. Jag tror att det är jätteviktigt. [...]Att liksom för hundra år sedan kände alla grannarna varandra [...] och nu så tar alla bilen och åker in till stan och jobbar. Och jag som är den näst senaste generationen kommer inte ihåg vad gårdarna heter [...] vi hejar knappt och nu har vi ingen sammanhållning.”* Men Lovisa är hoppfull, bara man börjar med att bjuda in till samarbete blir det oftast väldigt uppskattat. Hen tror inte det ligger så långt bort att se det på ett annat sätt.

5.5.3 Känslor kring att prata om sina visioner

Lovisa känner en dubbelhet inför att prata om sina visioner. Å ena sidan en osäkerhet i att hen *”är ute och cyklar”* då hen menar att hen är så *”otroligt privilegierad med att jag har chans att bo här utan hyra till exempel, att jag kan leva det här enkla livet nära naturen om jag vill.[...] Tänk om det bara är massa jätteviktiga perspektiv jag har missat, att jag bara är privilegierad. För jag vet att*

många måste jobba och gå ut mycket hårdare än vad jag måste göra för att överleva.”

Å andra sidan känner hen en säkerhet över att det hen gör är jätteviktigt och något att känna sig stolt över: *”Men så vet jag med säkerhet att nej vår värld håller på att gå under. Jag är inte gratisgenerationen som fått allt. Jag tillhör generationen som ska försöka reda upp oredan både i världen och i våra egna huvuden; i hur vilka värderingar vi har, hur jag ser på mig själv, och vad jag tror att livet är för någonting. [...] Jag känner både att det är jätteviktigt och en stolthet att jag går framåt i dom här frågorna.”*

Hen berättar att det kommer en känsla av skuld så fort hen pratar om hur privilegierad hen är, men fortsätter att det är ett stort missförstånd hos oss att vi ska känna skuld för att vi är privilegierade. *”För vad blir bättre av det?”* Dels är det väldigt relativt, menar Lovisa. *”Andra kanske tänker så här att hon bor typ inklämd i ett hörn i samma lägenhet som sin pappa och har liksom 6 000 kr i månadslön och har inte köpt ett par nya byxor de senaste två åren. [...] Andra kanske tycker att jag är en fattiglappslooser, medan jag känner att jag har så mycket att tacka för hela tiden.”* Men det viktigaste är, att livet är inget vi förtjänar, det är villkorslöst: *”Jag har kommit hit till den här jorden. Jag har blivit född och det är uppenbart att jag inte kan göra någonting för att förtjäna de här livet. För det är inte så det funkar. Hur skulle jag kunna förtjäna detta? Utan det måste ju vara så att jag lever och att det måste vara villkorslöst. Där igen, att släppa identifikationen med det jag presterar.”*

Lovisa kan vara rädd för att människor inte ska förstå att det arbetet hen gör med sig själv också är för världens bästa, samtidigt som hen kan, genom att prata om sitt liv, märka att människor är intresserade och kan känna sig inspirerade. *”Jag har mycket ledig tid, så jag tror inte att de ska se att jag arbetar, att jag har en riktning med mitt liv, utan att de ska tänka att jag är ett flummo som lever på andra. Men där vet jag ju, att om jag kommer tillfreds med det [...] och slutar att värdera det jag gör och istället prata om de sakerna som jag tycker är viktiga, så kommer ju människor verkligen vara intresserade av vad jag har att säga. Det är inte som att jag får massa kritik hela tiden. Men jag är väldigt rädd för kritik märker jag. Många tycker ju att det är jättespännande och blir inspirerade själva och tänker: - Åh, jag borde jobba mindre, jag borde göra det där jag verkligen vill.”*

5.5.4 Hur ser motståndet ut

Lovisa berättar att hen både är uppvuxen i en familj med alternativa värderingar och rör sig mycket i kretsar med människor som lever på ett annat sätt och vill förändra världen och att hen därför inte möter på motståndet som hen gjorde förr när hen var klimataktivist på stan och mötte direkt

människor som ifrågasatte dem. *”Så det känns lite som att motståndet är ett slags spöke [skratt] ute i samhället. Det är liksom ”onda rika personer”, eller hur media rapporterar, och olika värderingar, som jag har börjat inse hur mycket jag är med och reproducerar dem.”* Hen förklarar att när hen inser att hen anpassar sig hela tiden efter de rådande normerna och värderingar är det lätt att på ren trots göra precis tvärtom. Att om en känner sig nedvärderad så vänder en på det och hävdar istället att en är bättre än andra, och då enbart reproducerar de värderingar en ville ändra på.

Lovisa tar ett exempel på hur motståndet kan kännas från hens chefer. *”Jag upplever att vi hela tiden har förväntan på oss att vi är slarviga studenter som inte bryr oss. Och det är lite så där att här kommer ungförtrycket in. Men det känns också som att jag skulle kunna leka med det, att stiga ur det. Alltså när jag ser min chef som är den här, 60-åriga mannen som har en grandios självbild och hela tiden seglar och golfar och aldrig svarar. Som blir på något vis sinnebilden för en rik chef. Att om jag slutar se honom på det där sättet, så känns det som att jag skulle kunna leka med det och vända på den svängen liksom. Jag skulle kunna ta mycket mer plats och vara tydligare med vem jag är och ha kul och skratta med honom och vara helt tydlig med mina åsikter och om vad jag tycker behövs i den här verksamheten och så. Men jag har liksom inte ens kommit dit. Men det är det jag är intresserad av nu, att jag vill sluta ha så förutfattade bilder av andra och mig själv och om världen.”*

5.5.5 Vad ger dig skjuts framåt mot dina visioner

Lovisa berättar *”Jag har fixat ett nätverk med fantastiska kvinnor som tror på mig. Äldre personer som har gått sina egna vägar och som lever sköna liv och lever efter sina värderingar och är glada och lyckliga ger mig en stor skjuts framåt.”* Hen säger att det gör att det känns hoppfullt inför framtiden i motsats till när hen var liten och trodde det var slut när man blev vuxen.

Hen peppas också av att människor åstadkommer och kämpar för saker i världen, som exempelvis uppror i olika länder, omställningsrörelsen och Occupy Wallstreet. Hen upplever att tillväxt och konsumtion ifrågasätts mer och mer i tidningsartiklar.

Lovisa får mycket skjuts av att vara i naturen och sammanfattar det i två ord: *”Bara samhörighet och livskraften. Jag förstår egentligen inte varför vi håller på att distraherar oss själva med så himla mycket saker.”*

6 Diskussion

Jag kommer här att föra en diskussion av resultatet av intervjuerna och den dominerande arbetsmarknadspolitiken utifrån de teorier kring socialkonstruktivism, socialekologi och feminist social theory och den tidigare forskningen kring arbetssamhället, arbetstidsförkortning, och de humanekologiska perspektiven på hållbar utveckling, som jag presenterade i den teoretiska bakgrunden.

Kapitlet är indelat efter de fyra frågeställningarna. Den första och andra frågeställningen har jag besvarat tillsammans. Den tredje och fjärde var för sig.

I detta kapitlet har jag kursiverat begrepp som knyter an till den teoretiska bakgrunden (kap 2) och den dominerande arbetsmarknadspolitiken (kap 3).

6.1 Vilka förhållningssätt till arbete har respondenterna, och hur skiljer sig dessa från det dominerande förhållningssättet?

6.1.1 Att vara delaktiga och bidra till samhället

Alla respondenter uttrycker att de vill vara en del av samhället och bidra till det gemensamma. Respondenterna ger exempel på vad som främjar delaktigheten: att gemensamt bygga samhället (Kim), att samhället anpassa till att människor är olika och har olika behov (Lo), av att känna sig fria (Mizgin), möjligheten att förverkliga sina idéer (Eli) och att vi blir stöttade i att hitta vilka kvaliteter var och en av oss vill bidra med till världen (Lovisa).

Det finns hos flera av respondenterna men kanske tydligast hos Kim och Lo en kritik mot att arbetssamhället är så snävt. Att det blir svårare och svårare för människorna att vara olika och att ha olika behov. Får du inte plats i mallen slås du ut. En *marginalisering* efter Iris definition (se 2.2.4 *Feminist social theory*). För att undvika fattigdom kan du, om du tillåter dig kontrollen som Mizgin beskriver, få statligt bidrag. Lösningen på utanförskapsproblemet är enligt den dominerande politiken att skapa arbete, så att fler kan bli anställda och därmed bli delaktiga i arbetsgemenskapen.

Lo menar istället att det är politikernas syn på utanförskap som är problemet. Att leva utanför arbetarsamhället menar hen kan vara bra mycket bättre för samhället än att arbeta med något som är kontraproduktivt. Med den politik som dominerar idag är det ett värdigt arbete om du lyckas få en lön för det du gör oavsett om det arbetet är till större eller mindre nytta för jämlikheten och miljöhänsynen. Lo är då hellre lönearbetsfri och struntar i att se sig själv som utanför, än att gå på det politikerna säger. Genom Feminist social theory skulle vi kunna kalla detta en vägran att

exploateras efter den *dominerande kulturen*. (Detta resonemang knyter också an till diskussion kring vem som är *missgynnad* som jag för i metoddelen 4.1.4 *Problematisering av "missgynnad på arbetsmarknaden"*).

Samhället erbjuder arbetsplatser som är specifika för vissa grupper, som exempelvis det arbetskooperativet Eli blev erbjuden plats på. Kooperativet skulle kunna ses som en anpassad plats för personer med viss funktionsnedsättning. Ett sätt att få in personer från utanförskapet in i arbetsgemenskapen. Men det kan också vara ett sätt att fortsätta dela in personer i kategorier, i det här fallet friska och sjuka. Om vi dessutom tror på att vi är vad vi presterar kan vi lätt få för oss att vi som är sjuka är mindre värda ifall vi, tillfälligt eller permanent, inte är högpresterande enligt normen. Då blir vissa jobb mer "*riktiga*" än andra.

Lever vi utanför arbetsmarknaden, blir vi straffade dels genom att vi får en betydligt mindre del (i vissa fall ingen laglig rätt alls) av resurserna och dels genom en nedvärderande syn på oss, då vi inte "*lyckas*" komma in i eller hålla oss kvar på arbetsmarknaden. Det är anledning nog för att detta utanförskap ska få oss att må sämre. Här kan alltså samhällsnormen kring vad som är ett värdigt arbete och vad som inte är det skapa de *utanförskap och bidra till den sämre hälsa, sämre självkänsla och mindre produktivitet till framtida arbete*, som Anna och Annika beskriver i socialförsäkringsutredningen (se 3.1 *Arbetslinjens framväxt*).

6.1.2 Att frigöra oss från idén om hierarkier

Mizgin poängterar vikten av medmännisklighet i samhället, hen tycker att vi tappat medmänniskligheten och att vi inte bryr oss om varandra längre. Lovisa betonar vikten av att samtala kring värderingar. Att se igenom myten som säger att vi är vad vi presterar och att vi har olika status. Socialkonstruktivismen säger att vi producerar samhället genom hur vi kategoriserar världen. Genom att medvetet ändra vårt synsätt kan vi därmed även förändra världen. Här finns möjligheten att nå den strävan, som socialekologin har, att vi människor ska komma ifrån den *hierarkiska mentaliteten* (se 2.2.3 *Socialekologi*). En mentalitet som får oss att tro att vi inte hör i hop, att vi är olika värda och som gör att hierarkierna bestämmer vad du får säga och hur du får agera.

6.1.3 Förändra synen på vad arbete är

Mizgins syn, att vi inte ska ställa massa krav på arbetslösa utan istället ge utrymme för oss att fritt själva hitta lösningar, ger en grundinställning där vi är kapabla människor. Moderaterna sänker inkomstskatten för att göra det ännu mer lönsamt att arbeta samtidigt som de gör det svårare att få bidrag vid arbetslöshet och sjukdom. Det ger en känsla av att människor måste tvingas in på

arbetsmarknaden med ekonomiska incitament. *Individens självbestämmande, känna sig behövd, vara en del av arbetsgemenskapen och att komma till sin rätt* som Moderaterna säger (se 3.2 *Den dominerande politiken idag*) är viktiga aspekter med arbetet, är inte längre tillräcklig motivation för arbetslösa att skaffa sig ett jobb, de måste dessutom straffas ekonomiskt.

Lo säger att hen hellre är arbetslös än att arbeta med kontraproduktivt arbete. Delvis kan det alltså vara så att vi måste tvingas in på arbetsmarknaden, (jag säger delvis, för resonemanget, om att det krävs ekonomiska incitament för de arbetslösa att komma ut på arbetsmarknaden, får det att låta som att det finns arbete till alla bara vi vill. Men det blir ju inte fler arbeten för att vi tvingas söka dem.) för hade vi haft tillräcklig med försörjning skulle kanske flera inte ta arbeten som inte gav oss något mer värde än pengar. Frågan är då om vi ska fortsätta tvinga oss in i en arbetsmarknad vi är missnöjda med bara för att alla ska ha ett arbete?

Lovisa säger att förr var vi tvungna att arbeta mycket för att överleva, men att idag arbetar vi ihjäl oss för att fortsätta producera skit som ingen behöver, och eventuellt gå under som art. Vilket är en slutsats tillväxtkritikerna också drar. För att komma ifrån detta dilemma behöver vi samtalen om vad det är för liv vi vill leva, vad det är för arbeten vi behöver för att skapa det samhälle vi vill ha, hur vi ska fördela samhällsresurserna på ett jämlikt sätt, och vilka värderingar vi vill ha.

Kim menar att det måste gå att bygga ett mer kollektivistiskt samhälle där människor kan vara olika. Hen föreslår att beslut om hur arbete och resursfördelningen ska organiseras ska ske i små decentraliserade enheter, för att det ger denna möjligheten till möte där vi kan hjälpas åt att organisera samhället så att alla våra olikheter får plats.

6.1.4 Att värdera arbete

Mindre löneskillnader och en fungerande A-kasseförsäkring är förändringar Kim poängterar är viktigt *i det lilla*, på vägen mot den världsomspännande samhällsomvälvning som hen menar krävs.

Mizgin vill känna sig fri att hitta ett meningsfullt jobb. Hen vill känna sig stolt över det hen gör, och föreslår också minskade löneskillnader. Hen tycker också att ta hand om sina barn skulle uppvärderas och föreslår ersättning för att vara hemma med barnen. Hen ger förslaget att mannen kan få högre lön för att kvinnan ska få försörjning men utan att mannen får makt över kvinnan, alternativt att föräldrar få statligt bidrag till att ta hand om barnen. Det blir svårt att komma ifrån att mannen har makten över de pengarna, dessutom främjar det gamla könsroller. Men jag tycker Mizgin här sätter fingret på en problematik. Hur kan vi få ersättning för det vi gör utan att makten ligger hos de som ger oss ersättningen? Oavsett om det är mannen (och det borde ju då lika gärna kunna vara en kvinna eller en transperson som jobbar och en man eller transperson som är hemma)

som med högre lön ”avlönar” hemarbetet eller genom ersättning från A-kassan eller försäkringskassan så blir det de med pengarna som har makten över dem som *får* pengarna. En alternativ fördelningspolitik ger nya tankar.

6.1.5 En ny fördelningspolitik

Förslag om medborgarlön tar både Kim och Lo upp. Även Roland har medborgarlönen som en av lösningarna på att frånga arbetarsamhället (se 2.1.1 *Kritik av arbetssamhället*). Att medborgarlönen skulle vara en grundlön som du sedan efter marknadsekonomins regler kan dryga ut med lönearbete, skulle inte göra någon större skillnad. Möjligtvis skulle den kontrollen på dem som idag är bidragsberoende minska och på så vis vara en liten start i rätt riktning. Avgörande är ändå hur vi ser på status. Om vi fortsätter att hierarkiskt dela in oss i kategorier i vad vi presterar och tilldelas resurser utifrån detta har vi inte ändrat på någonting i grunden. En medborgarlön behöver därför vara en jämlik fördelning av resurser där vi ser till att folk får var det behöver, oavsett arbetsinsats.

Mizgins förslag om gratis kollektivtrafik finansierad genom skatten, kan ses både som ett sätt att minska bilburen transport men också som ett sätt att fördela gemensamma resurser till samhällsmedborgarna. Jag menar att om vi tillhandahåller de varor och tjänster som vi behöver gratis skulle det radikalt kunna minska förbrukningen av resurser då det inte längre skulle finnas något värde i att kunna visa upp vad jag lyckats roffa åt mig. Då skulle istället ett överdrivet prylsamlande eller slösande med resurser på annat vis uppenbart ses vara den stöld från det gemensamma som vi idag döljer genom rätten till att ta de saker vi kan betala för oavsett vilket behov vi har av det. Är det den marknadsliberala *kulturella dominansen* (se 2.2.4 *Feminist social theory*) som rättfärdiga denna stöld genom överkonsumtion?

Mizgin beskriver i intervjun hur bra det var att de som plankade på spårvagnen inte längre behövde känna sig stressade när de visste att kontrollanterna var ur tjänst. Det tycker jag är ett intressant exempel på hur vi med andra ögon kan se att något som anses olagligt lika väl kan se som en självklar rättighet till en gemensam resurs.

6.1.6 Utmana heltidsnormen

Flera av respondenterna har som en strategi att lönearbeta mindre än heltid. Det har de lyckats med genom att hålla nere sin konsumtion. Genom att de minskar behovet av produktion tär de mindre på miljön. Kim och Lovisa odlar dessutom egen mat och Kim försörjer sin värme genom egen vedhuggning. De har därmed bytt ut lönearbete mot arbete som direkt tillfredsställer ett basbehov. Det bidrar mindre till exploatering av arbetskraft eftersom det inte är några mellanhänder som tar ut

ett mervärde ur någon annans arbete.

Ett ifrågasättande av den konsumtionsnorm vi idag har är avgörande både för miljön och jämlikheten. Konsumtionen är en del av den distraktion vi gärna sysslar med när vi är missnöjda med vår tillvaro. Hittar vi andra värden i livet kan vi lätt sänka överproduktionen och ägna mer tid till annat.

Lo menar att vi kan minska på stressen hos människor genom att dela på arbetena och arbeta mycket mindre. Hen menar att tid är viktigare än pengar, att hen vill arbeta för att leva inte leva för att arbeta. Eli uttrycker att det skulle kännas fattigt att arbeta heltid. Kim menar att arbetstidsförkortningen är ett sätt att få folk att stanna upp och få möjlighet att ifrågasätta och se livsstölden arbetsnormerna orsakar, vilket skulle kunna leda till att fler krävde en ändring av sina levnadsförhållanden.

I Moderaternas handlingsprogram står det att det ska vara mer lönsamt att arbeta mer (se 3.2 *Den dominerande politiken idag*). Även om du har ekonomiska förutsättningar för att klara dig på den lön mindre arbetstid skulle ge, får du mindre ersättning ifall du blir arbetslös eller sjuk om du arbetar deltid. Även pensionen minskar om du arbetat mindre tid. Utöver det finns det en heltidsnorm på många arbeten som gör att det är svårt att ha ett önskemål om att jobba deltid, vilket var Elis erfarenhet som arbetssökande ingenjör. Moderaterna använder *rätten till heltid* som ett argument för att öka jämställdheten då det främst är kvinnodominerande yrken som är deltid. Moderaternas handlingsplan visar en politik som går ut på att nå jämlikhet genom att alla ska ha rätten att uppnå samhällsnormen istället för att ifrågasätta normen och ge utrymme för andra förhållningssätt.

Det finns en samhällsbevarande kraft i att jordens invånare är upptagna med annat än att ifrågasätta det rådande systemet. Självklart skulle kortare arbetstid kunna öka TV-tittandet men det skulle också kunna ge utrymme för människor att stanna upp och hinna tänka efter vad som är viktigt i livet. Eller som Eli uttryckte det, utrymme att flumma kring idéer. Jag blir gråtfärdig av lycka när jag tänker på hur vi skulle kunna minska stressen och se till att vi har tid att tänka efter, att testa något nytt, att få tillfälle att misslyckas och göra om. Att kalla detta lathet är orättfärdigt och gynnar enbart ett bibehållande av maktstrukturer.

6.2 Hur känner respondenterna inför att prata om alternativ till dagens arbetsmarknadspolitik och/eller praktiskt leva alternativt?

Alla respondenterna uttrycker blandade känslor kring att prata om hur de lever eller vilka visioner

de har: frustration, att jag borde hålla mig tillbaka, utanförskap, osäkerhet, skuld över att ha det så bra själv, rädsla, hopplöshet, ett lugn, skönt, viktigt, uppfyllt, stolthet, inspirerar andra, hoppfullhet. Detta kan ger en bild av hur dubbelt det kan kännas att dels vara mitt i förtrycket och dels vara, enligt mig, mitt i befrielsen från förtrycket.

Iris (se 2.2.4 *Feminist social theory*) beskriver *maktlösheten* som kan infinna sig hos de icke privilegierade, men jag slås av hur maktfulla (inte maktfullkomliga) de jag intervjuat är. Oavsett om det är en känsla som ofta eller sällan infinner sig hos dem, så verkar tillfället att få berätta om sina visioner ge kraft. Också att kunna se på världen ur ett annat perspektiv ger möjligheten att inte fastna i maktlöshet, utan kan vara ett sätt att inte låta förtrycket bita sig fast på en.

6.3 Var stöter respondenterna på motstånd, och vad hjälper dem att komma närmare eller leva efter sina idéer?

6.3.1 Känslan av ett meningsfullt liv

Kim uttrycker att det är en svår balans mellan att tjäna så mycket pengar så en klarar sig och ändå att få tid till att göra det en vill i sitt liv, men att hen lyckas i mycket leva det liv hen vill leva. Att det är kreativ och meningsfullt och att hen känner att det hen gör gör någon skillnad. Kreativiteten tar också Eli upp som en viktig drivkraft.

6.3.2 Att inte vara ensam i förändringsarbetet

Lovisa menar att det är de normer och värderingar som ger oss förutfattade meningar om vilka vi är och att vissa är mer värda än andra, som är motståndet. Att höra andra kämpa i världen med liknande saker, att bli lyssnad på med respekt, att ha folk som stöttar, och att andra blir inspirerade av sina idéer är något flera respondenter tagit upp som driver dem framåt. Är detta kanske stunder där vi blir påmind om att vi hör ihop med andra och att vi inte står ensamma med förändringsarbetet?

7 Avslutning

7.1 Slutsats

Det finns gott om andra förhållningssätt till rådande arbetspolitik som främjar jämlikhet och hänsyn om miljön. En kort resumé av det som kom fram genom intervjuerna är: Ett samhälle som rymmer våra olikheter. Att vi måste samarbeta och ha ett mer kollektivistiskt samhälle. Vi behöver se att människan är kapabel att utvecklas under frihet. Kontrollen från myndigheter på de som står utanför arbetsmarknaden är kontraproduktivt. Vi måste komma ifrån mentaliteten att vi är vad vi presterar. Vi behöver hitta andra värden i livet, som främjar kreativiteten och samarbeten. Vila är lika viktigt som att arbeta. Överproduktionen och överkonsumtionen måste av miljöskäl elimineras. Förslagsvis genom att föra diskussionen om vilka arbeten vi behöver i samhället. Detta skulle kunna organiseras i mindre decentraliserade enheter. Vi behöver dela på arbetet efter förmåga och dela på resurserna efter behov. Till exempel genom en medborgarlön utan möjlighet att tjäna mer än någon annan. Genom att ha kortare arbetstider eller att se att arbete och fritid går mer in i varandra finns det tid för annat än arbete, som att utveckla sina idéer eller ifrågasätta rådande system.

Den för mig, tydligaste skillnaden mellan dagens rådande arbetsmarknadspolitik och mina respondenter är synen på hur vi når jämlikhet. Den dominerande politikens synsätt är att vi skapar jämlikhet genom att skapa möjligheter till att fler kan bli som normen. Flera av mina respondenter menar istället att vi måste se att det är den rådande normen som skapar ojämlikhet och miljöförstöring.

Det är tydligt att känslorna kring att prata om sina visioner eller leva alternativt är delade. Det är frustrerande men också skönt, hopplöst och hoppfullt, det ger känslan av osäkerhet men också stolthet. Flera kände att de inspirerade andra.

Drivkrafter ligger i att känna att det de gör är viktigt för samhället, att det är kreativt, att livet är meningsfullt. Också att se att de inte är ensamma med sina idéer genom att höra andra som kämpar i världen, eller att de får gehör för sina idéer är viktiga drivkrafter.

7.2 Förslag till vidare forskning

De synsätt som kommit fram i denna studie är inte direkt något nytt. Det kan kännas som att vi pratat om det här i århundraden och det har vi. Genom historien har flera olika synsätt varit rådande och stått mot varandra. Efter kalla kriget är det dock den liberalistiska kapitalismen som dominerat över alla andra. Visst påverkar samhällskritiken kapitalismen och med nya idéer och kreativt

tänkande kan vi hitta nya lösningar på problemen.

Det jag anser behövs nu är möjligheten att testa, misslyckas, utvärdera, ändra och testa igen.

Forskningen skulle kunna vara till hjälp med att sprida de erfarenheter som finns ute i världen. Allt från exempel på andra sätt att fördela arbete eller resurser på till demokratiska exempel på hur samtal kan föras kring värderingar.

Forskning som kan bidra till bättre förståelse för hur vi rent mentalt påverkas av förtryck och hur vi kan komma ifrån det som hindrar oss från att handla utifrån att alla är lika värda, är ett annat förslag till fortsatt forskning.

Med hänvisning till diskussion kring vem som är *missgynnad* (se 4.1.4 *Problematisering av "missgynnad på arbetsmarknaden"*) skulle det vara intressant att höra andra samhällsgruppers syn på arbetsnormen, exempelvis personer som idag anses privilegierade på arbetsmarknaden.

8 Referenser

Tryckta källor

Bookchin, Murray, 2007, *Social Ecology and Communalism*, AK press, Oakland, USA

Henriksson, Lars, 2011, *Slutkört*, Ordfront bokförlag, Stockholm

Hornborg, Alf, 2007, i Johansson Birgitta (red.), *Konsumerar mera – dyrköpt lycka*, Formas

Jackson, Tim, 2011, *Välfärd utan tillväxt – Så skapar vi ett hållbart samhälle*, Ordfront, Stockholm
originaltitel *Prosperity Without Growth*, 2009, Earthscan Publication Limited, London,

Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, 2000, *Diskurs som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund

Larsson, Jörgen, 2012, *Pappadeltid – En väg till ökad tidsmässig välfärd och ökad jämlikhet?*,
Forskningsrapport 142, Sociologiska institutet, Göteborgs universitet.

Marten, Gerald G, 2001, *Human Ecology – Basic Concepts for Sustainable Development*, Earthscan
Publication Ltd, London

Moderaterna handlingsprogram 2007, *Vår tids arbetarparti. Handlingsprogram för nya
moderaterna*, Moderaterna

Paulsen, Roland, 2010, *Arbetsamhället – Hur arbetet överlevde teknologin*, Gleerups Utbildning
AB, Malmö

Sanne, Christer, 2007, *Arbeta mindre och rädda jorden!*, i Johansson Birgitta (red), *Konsumerar
mera – dyrköpt lycka*, Formas

Socialförsäkringsutredningen, huvudförfattare Fransson, Anna & Sundén, Annika, 2004, *Samtal om
socialförsäkring nr 4*, Stockholm
(http://www.sou.gov.se/pdf/Blandat/S_2004_08/skrift_nr_4.pdf)

Sprague, Joey, 2005, *Feminist Methodologies for Critical Researchers – Bridging Differences*,
AltaMira Press, Oxford, United Kingdom

Strömquist, Liv, 2011, *Ja till Liv!*, Galago, Stockholm

Widgren, Mats, 2012, *Resilience Thinking Versus Political Ecology: Understanding the Dynamics of Small-Scale, Labour-Intensive Farming Landscapes*, i Plieninger, T. & Bieling, C. (red), *Resilience and the Cultural Landscape: Understanding and Managing Change in Human-shaped Environments*, Cambridge University Press, Cambridge

Young, Iris Marion, 2000, *Att kasta tjejkast – texter om feminism och rättvisa*, ATLAS, Stockholm

Hemsidor

Nationalencyklopedin 2012 -08-15 www.ne.se/arbetslinjen

Nordgren, Andie 2012-08-14 <http://log.andie.se/>

TV

Aktuellt sändning 2012-03-13

9 Appendix

Bilaga 1: Inbjudan till att delta i studien

Bilaga 2: Intervjuguide

Bilaga 3: Etiska förhållningsregler

Bilaga 1: Inbjudan till att delta i studien

Alternativ till arbetslinjen?

Jag letar efter en arbetsmarknadspolitik som är jämlik och tar hand om vår miljö, någon av er som har några idéer och skulle vilja vara med i min studie?

Jag skriver en kandidat-uppsats i Humanekologi på Göteborgs Universitet. Jag vill höra idéer, visioner och/eller praktiska exempel på alternativa förhållningssätt till arbete som är mer jämlik och bättre ta hänsyn till miljön än dagens arbetslinje. Jag söker personer som genom sina vardagsliv har olika erfarenhet av dagens arbetsmarknadspolitik, och då främst de som missgynnas idag. Jag vill erkänna den erfarenhet vi människor skaffar oss genom vårt vardagsliv som en viktig kunskapskälla.

Jag vet att det finns många bra idéer och exempel på andra sätt att se på arbete och jag vill synliggöra dessa. Det behövs för att ge oss hoppfullhet och maktfullhet och ge oss riktningar åt vart vi är på väg. Intervjun kan ses som ett tillfälle att få uttrycka dina visioner eller berätta hur du själv lyckats fixa det bra för dig, eller vad som står i vägen/vad du skulle behöva för att det ska hända.

P.s om det skulle vara så att du tycker att dina egna tankar verka banala är det troligtvis ett tecken på att de är intressanta. Dagens samhälle kan få många av oss att tro att våra tankar är naiva speciellt om du är/tas för arbetarklass, kvinna, icke vit, ung, har en viss funktionsnedsättning, icke hetero, osv. Desto mer intressant att höra dina tankar, då de troligtvis sällan hörs.

Välkommen att höra av dig till mig på telefon eller mail om du vill vara med eller ha frågor.

Hälsningar Marita Pettersson

076-227 10 58

guspmarit@student.gu.se

Bilaga 2:

Intervjuguide

Läs upp det etiska förhållningsreglerna.

1 Tillhörande grupp som i större utmärkning diskrimineras på arbetsmarknaden?

2:1 Är du man, kvinna, eller annat?

2:2 Har du en könsöverskridande identitet?

2:3 Sexuell orientering? HBTQ, hetero, annat?

2:4 Hur gammal är du?

2:5 Har du någon funktionsnedsättning? Fysisk, psykisk, mental?

2:6 Vad har du för etniskt ursprung/nationalitet?

2:7 Tillhör du någon religion eller trosuppfattning?

2:8 Annat?

2:9 Har du barn? Vilken ålder är det på barnet/barnen?

2 Förhållande till arbetsmarknaden:

1:1 Hur ser din klassbakgrund ut?

ex. föräldrarnas yrken, inkomstnivå, bostadsområde...

1:2 Hur ser din arbetssituation ut idag? (tolka gärna arbetssituation i vid bemärkelse d.v.s du behöver inte hålla dig till enbart lönearbete)

1:3 Hur har den sett ut tidigare?

3 Idéer, visioner eller praktiska exempel

3:1 Vad har du för idé, vision eller praktiskt exempel på ett förhållningsätt till arbete som strävar efter jämlikhet och omsorg om miljön?

Några förväntade teman som kan dyka upp och förslag på följdfrågor OM de dyker upp:

3:1:1 Annan definition av arbete

3:1:1:1 Hur vill du definiera arbete?

3:1:1:2 Vilka funktioner bör arbete ha?

3:1:1:3 Vilka värden ligger det i olika sorters arbete?

3:1:1:4 Är arbetsbrist något önskvärt eller ett problem?

3:1:2 Arbetstidsförkortning

3:1:2:1 Med eller utan bibehållen lön?

3:1:2:2 Varför?

3:1:5 Stress

3:1:5:1 Hur kan vi minska stressen?

3:1:3 Medborgarlön

3:1:3:1 Vill du beskriva vad du menar med medborgarlön?

3:1:3:2 Med möjligheten eller inte möjlighet att tjäna lön utöver medborgarlönen?

3:1:3:3 Varför?

3:1:4 Lönefördelning

3:1:4:1 Bör olika jobb ge olika lön?

3:1:4:2 Varför / varför inte?

3:1:6 Annat

4 Känslor

4:1 Hur är det att prata om dessa idéer, visioner, och eller din praktik?

4:1:1 Hur känns det att prata om det nu?

4:1:2 Hur känns det att prata om det med andra?

5 Positivt/motstånd

5:1 Var stöter du på motstånd?

5:2 Vad ger dig skjuts framåt mot din vision/ eller med att göra det du gör (det praktiska exemplet)?

6 Är det något du vill tillägga?

Bilaga 3:

Etiska förhållningsregler

Denna intervju är en del av materialet i min kandidatuppsats i Humanekologi vid Göteborgs universitet, Institutionen för Globala Studier.

Syftet med uppsatsen är att presentera idéer, visioner och praktiska exempel på alternativa förhållningssätt till arbete där miljöaspekter och social rättvisa integreras för en hållbar utveckling. Detta kommer jag göra genom att intervjua personer med olika erfarenhet av dagens arbetsmarknadspolitik genom sina olika samhällspositioner. Jag kommer främst intervjua personer som missgynnas av dagens arbetsmarknadspolitik. Jag har också valt personerna utifrån deras engagemang för miljöfrågor och för jämlikhet.

Du representerar ingen annan än dig själv. Varken genom din samhällsposition eller med dina åsikter. Även om du självklart får presentera idéer som andra utarbetat och du kanske vill referera till dessa.

Medverkan är helt frivilligt. Du behöver inte svara på någon fråga och du kan när som helst avbryta din medverkan, även efter intervjun genom att underkänna att jag använder materialet från intervjun.

Uppgifter om dig kommer endast användas för forskningsändamålet. Insamlade personuppgifter får inte användas för beslut eller åtgärder som direkt påverkar dig, utom efter särskilt medgivande av dig.

Vill du vara anonym i uppsatsen? Då kommer jag behandla dina svar konfidentiellt, d.v.s jag kommer behandla uppgifter om dig så att de i så hög grad som möjligt inte kan identifieras av utomstående.

Ja Nej

Vill du ta del av resultatet genom att få en kopia av uppsatsen?

Ja Nej

Datum:

Datum:

Underskrift:

Marita Pettersson

guspmarit@student.gu.se

076-227 10 58

Underskrift:

Namnförtydligande:
